

Mifohaza!

MEY 2012

Hohenoina Ihany ve
IREO MITAKY NY RARINY?

Mifohaza!

ISAN'NY NATONTA 41 042 000
MIVOAKA AMIN'NY FITENY 84

Hohenoina Ihany ve **IREO MITAKY NY RARINY?**

- 3 Mankarary Fo ny Tsy Rariny**
- 4 Ny Mahatonga ny Tsy Rariny**
- 6 Manaova ny Rariny**
- 8 Hampanjaka ny Rariny ny Fanjakan'Andriamanitra**

- 10 Inona no Lazain'ny Baiboly? Nahoana no 'Manafaka Antsika ny Marina'?
- 12 "Oay Izany Orona!"
- 15 Tanteraka ny Faminanian'ny Baiboly—Fizarana 1
- 19 Manontany ny Tanora Hoe... Maninona àry no Tsy Azon-dry Zareo Mihitsy ny Hevitro?
- 22 Nisy Namorona Ve? Ny Elatry ny Voangorin'i Namib
- 23 Efitrano Fanjakana 1000 any Malawi
- 26 Fanafihana Hafakely
- 29 Topy Maso Eran-tany
- 30 Natao Hodinihin'ny Mpianakavy
- 32 'Tsy Hitamberina ao Am-po Intsony ny Zavatra Taloha'

MANKARARY FO NY TSY RARINY

NIGADRA 27 taona tao amin'ny fonjan'i Texas, any Etazonia, i Michael satria nendrikendrehina ho nanolana olona. Nafahana izy tamin'ny 2010, rehefa voaporofa tamin'ny fitsirihana ADN hoe tsy meloka. Mbola tsy nisy an'io karazana fitsirihana io tamin'izy nomelohina. Fantatra, tatỳ aoriana, hoe iza no tompon'andraikitra tamin'ilay heloka bevava nefa tsy azo nomelohina intsony izy ireo satria efa ela loatra no nitrangan'ilay izy.

Maro ny mpanao heloka bevava afa-maina. Iza, ohatra, no lazain'ny gazety *Telegrafy* (anglisy): “Nitombo avo roa heny ny raharaha tsy voalamina momba ny famonoana olona [atỳ Grande-Bretagne], tato anatin'ny folo taona, ka lasa matahotra ny olona hoe tsy mahavita mandamina ny heloka bevava ny polisy ny fitsarana.”

Karazana heloka bevava hafa mihitsy no nezahin'ny polisin'i Angletera nalamina, tamin'

ny Aogositra 2011: Rotaka tany Birmingham, Liverpool, Londres, ary tany an-toeran-kafa. Teo koa ny fandroana fananan'olona, fanimbana varavarankely, fandroana, ka tsy fivarotana sy trano ary fiara fotsiny no simba fa nisy koa lasa very asa. Maro no nanao izany satria tsy afa-po amin'ny fiainana na niharan'ny tsy rariny. Misy milaza fa mety ho tanora tsy afa-manoatra, “voailikilika”, mahantatra, ary tsy manana fanantenana no nanao izany.

Hoy i Joba ao amin'ny Baiboly: “Miantso vonjy aho, nefa tsy mahazo rariny.” (Joba 19:7) Maro koa ankehitriny no mitaky ny rariny nefa matetika izany no tsy misy vokany. Misy mahavita manala ny tsy rariny tokoa ve anefa? Adala ve izay mihevitra fa mbola hanjaka ny rariny? Tsy maintsy mandinika ny antony sasany mahatonga ny tsy rariny isika mba hahazoana valiny mahafa-po.

Ny Mahatonga NY TSY RARINY

EFA ho 2000 taona izay ny Baiboly no nilaza ny ho fomba fiainan'ny olona ankehitriny. Tena marina ilay voalazany hoe: "Amin'ny andro farany, dia hisy fotoan-tsarotra tsy mora setraina. Fa ny olona ho tia tena, ho tia vola, ... tsy hisaotra, tsy ho mena-mivadika, tsy ho tia ny mpianakaviny, tsy ho azo ifanarahana, ... tsy ho tia ny tsara, ho mpamadika, ho be di-doha, ho mpieboebo, ho tia fahafinaretana fa tsy ho tia an'Andriamanitra."—2 Timoty 3:1-4.

Lasa fahita ankehitriny tokoa ireo toetra ratsy ireo. Miharihary, ohatra, hoe tsy mety afa-po ny olona, manavakavaka, tsy miraharaha ny hafa, tia kolikoly, ary tena tsy mitovy ny fari-piainany. Andao hojerentsika tsirairay ireo.

TSY METY AFA-PO. Betsaka ny olona mieritreritra fa ho salama sy ho sambatra izy rehefa misy zavatra iriny ho azo foana. Tsy marina anefa izany. Matetika, ohatra, ny olona tsy mety afa-po no manao hosoka, misoloky, ary misambobola sy mampindram-bola lava. Olona maro no efa nahita faisana tamin'izany, ohatra hoe bankiompitra. Marina fa olona tsy mety afa-po ny sasany amin'izy ireo, nefa koa misy olontsotra miasa mafy nefa namoy trano sy fanampiana.

MANAVAKAVAKA. Mitsara ny hafa tsy ara-drarin'ny ny olona manavakavaka ka mijery ny firazan'ny olona, ny volon-kodiny, ny fari-piainany,

Mifohaza! NATONTA ITY GAZETY ITY mba hanome fahalalana ny fianakaviana manontolo.

Mampiseho ny fomba iatrehana ireo olona ankehitriny izy ity. Milaza vaovao sy manazava momba ny olona any amin'ny tany maro koa izy ity, ary mamakafaka ny fivavahana sy ny siansa. Tsy izay ihany anefa, fa mandalin-javatra izy ity, ka milaza ny tena hevitra fonosin'ireo fisehoan-javatra farany. Tsy momba ny atsy na ny aroa amin'ny politika mihitsy anefa izy ity, ary tsy manindrahindra firazanana na inona na inona. Izao anefa no zava-dehibe indrindra: Ity gazety ity dia manao izay itokisana amin'ny fampanantenan'ny Mpamorona, dia ny hanorina tontolo vaovao miadana sy mandry feizay, izay efa hisolo ny tontolo ratsy sy tsy tan-dalàna ankehitriny.

ny fivavahany, ary ny hoe lahy izy sa vavy. Hitan'ny komity iray ao amin'ny Firenena Mikambana, ohatra, fa maty ny vehivavy iray bevohoka tany Amerika Atsimo rehefa tonga tany amin'ny hopitaly, satria tsy noraharahain'ny tany amin'ny toeram-pitsaboana iray, noho ny firazanany sy ny fahantrany. Misy foko aza roahina avy ao amin'ny faritra iray na aripaka, noho ny fanavakavahana tafahoatra. Tsy rariny izany!

TSY MIRAHARAHANA NY Hafa. Hoy ny famintinana ny boky iray miresaka momba ny tsy firaharahana ny hafa: 'Fianakaviana an'aliny isan-taona no rava, olona ana hetsiny no bankiompitra, ary zavatra mitentina an-tapitrisany dolara no simba, vokatry ny tsy firaharahana ny hafa. Mielly patrana loatra ny herisetra ankehitriny. Tsy mahagaga àry raha milaza ny mpahay tantara hoe ny tsy firaharahana ny hafa no mampiavaka ny faramparan'ny taonjato faha-20, fa tsy ny fandrosoana teo amin'ny serasera sy ny dia ana habakabaka. Ny mpiara-monina ihany no mifanimba.' Tamin'ny 1997 no natao pirinty io boky io, ary tsy nihatsara mihitsy ny toetran'ny olona hatramin'izao.

TIA KOLIKOLY. Milaza ny tatitra iray momba ny kolikoly any Afrika Atsimo fa nisy vola efatra

Anthony Davis: © Adam Dean/Panos Pictures; amyony afrovoan'ny © Matthew Aislet/Demotix/Corbis; amyony havanana: © David Turnley/Corbis

Tsy natao hamidy ity gazety ity. Ny famoahana azy ity dia anisan'ny asa fampianarana Baiboly maneran-tany tohanana amin'ny alalan'ny famomezana an-tsitrapo. Raha tsy misy fanamarihana manokana, dia avy amin'ny dikana-teny maoderina hoe Ny Saratra Masina—Fandikan-tenin'ny Tontolo Vaovao ny andinin-teny ato.

Awake! (ISSN 0005-237X) is published monthly by Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.; L. Waeaver, Jr., President; G. F. Simonis, Secretary-Treasurer; 25 Columbia Heights, Brooklyn, NY 11201-2483, U.S.A. **FIOVAM-PONENANA:** Omeo anay ny adresinao vaovao sy taloha. © 2012 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Tsy azo adika na alain-tahaka. Printed in Japan.

B

D

- A.** Polisy any Chine, misambotra lehilahy iray nandray anjara tamin'ny adim-poko
- B.** Fandrohana sy fanimbana fananan'olona tany Londres, any Angletera
- D.** Olona mahantra faradiny any amin'ny tobin'ny mpitsoa-ponenana any Rwanda

arivo tapitrisa dolara amerikanina natao hana-piana ny sampan-draharahan'ny fahasalama-na tany amin'ny faritra iray. Ny 81 isan-jato mahery tamin'izany no nisy nanodinkodina, nandritra ny fito taona. Milaza ny gazety iray fa tsy nampiasaina tamin'ny “fikojakojana ny hopitaly sy ny tobim-pahasalamana tao amin' ilay faritra” akory ny vola natokana ho amin' izany.

FARI-PIAINANA TSY MITOVY MIHITSY. Voalazan' ny tatitra iray tao amin'ny gazetiboky *Fotoana* (anglisy) fa tamin'ny 2005, dia efa ho ny 30 isan-jaton'ny vola miditra any Grande-Bretagne sy ny 33 isan-jato maherin'ny vola miditra any Amerika no “nankany amin'ny 5 isan-jaton'ny mpan-draharaha manam-bola indrindra” tany amin' ireo tany ireo. Olona 1400 tapitrisa eo ho eo eran-tany anefa no tsy mahazo afa-tsy iray dolara amerikanina eo ho eo isan'andro mba hivelomana, ary ankizy 25000 isan'andro no maty satria mahantra.

Hisy vahaolana ihany ve?

Nametra tanjona ny praiminisitra tany Aostralia tamin'ny 1987 fa tsy hisy ankizy mahantatra intsony any, amin'ny 1990. Tsy tanteraka

mihitsy anefa izany. Ilay praiminisitra aza nenenina tamin'ny teniny.

Tsy hahavita hanafoana ny tsy rariny tokoa ny olona, na manana fahefana toy inona aza ary na manankarem-be toy inona aza, satria olombelona ihany. Na ny manana fahefana koa aza mba iharan'ny tsy rariny sy mihantitra ary maty. Mampahatsiahy antsika an'ireto tenin'ny Baiboly ireto izany:

‘Tsy natao hitondra samirery ny fainany ny olona.’—Jeremia 10:23.

‘Aza matoky ny olona ambony izay tsy mahavonjy.’—Salamo 146:3.

Raha ekenao fa marina ireo teny ireo, dia tsy ho diso fanantenana ianao rehefa tsy misy voka ny ezaka ataon'ny olona. Tsy misy azo antenaina intsony ary ve? Tsia. Efa manangasanga ny tontolo vaovao hanjakan'ny rariny, araka ny ho hitantsika ao amin'ny lahatso-ratra farany amin'ity andian-dahatsoratra ity. Misy zavatra azontsika atao anefa alohan'izay. Afaka mandini-tena isika ka mieritreritra hoe: ‘Afaka manao ny rariny kokoa ve aho rehefa mifandray amin'ny hafa? Inona no azoko hihatsarana?’ Ireo no hovalian'ny lahatso-ratra manaraka.

FITENY: Afrikaans, albaney, alemà, amharique, anglisy, arabo, armenianina, bi-chlamar, boligara, cebuano, chichewa, chitonga, cinghalais, danaò, espaniola, estonianina, ewé, failandey, fidjianina, frantsy, georgien, goujrati, grika, hebreo, hiligaynon, hindi, holandey, hongroà, ibo, icibemba, iloko, indonezianina, iokrenianina, islandey, italianina, japoney, kannada, kinyarwanda, kirghiz, kirundi, koreanina, kroaty, letonianina, lingala, litonianina, masedonianina, malagasy, malayalam, maltais, myama, norvezianina, ourdou, pendjabi, poloney, portogey, rarotongy, romanianina, rosianina, samoanina, sepedi, serba, sesotho, shona, silozi, sinoa (nentinim-paharazana) (noraisim-peo amin'ny teny mandarin ihany), sinoa (notsorina), slovakay, slovenianina, soedoà, swahili, tailandey, tagalog, tamoul, tiorka, tok pisin, tongan, tseky, tsonga, tswana, twi, vietnamianina, xhosa, yorobà, zoloa

MISY FANONTANIANAO VE SA TE HIANTRA BAIBOLY MAIMAIM-POANA ANY AN-TRANO-NAO IANAO? Manorata ary any amin'ny Vavolombelon'i Jehovah, any amin'ny iray amin'ireto adiresy ireto. Raha mitady ny adiresin'ny biraon'ny sampana rehetra ianao, dia jereo ny www.watchtower.org/address. Afrika Atsimo: Private Bag X2067, Krugersdorp, 1740. Alemaina: 65617 Selters. Belzika: rue d'Argile-Potaardstraat 60, B-1950 Kraainem. Etazonia: 25 Columbia Heights, Brooklyn, NY 11201-2483. Frantsa: BP 625, F-27406 Louviers cedex. Grande-Bretagne: The Ridgeway, Londres NW7 1RN. Hong Kong: 4 Kent Road, Kowloon Tong. Japon: 4-7-1 Nakashinden, Ebina City, Kanagawa-Pref. 243-0496. Kanada: PO Box 4100, Georgetown, ON L7G 4Y4. Madagasikara: BP 116, 105 Ivato. Maorisy (Nosy): Rue Baissac, Petit Verger, Pointe aux Sables. Rosia: PO Box 182, 190000 Saint-Petersbourg.

† Misy amin'ny CD koa.   ° Misy amin'ny CD MP3 koa.
 ° Misy gazety noraisim-peo koa ao amin'ny www.jw.org.

Manaova NY RARINY

TIAN'NY Mpamorona ho sambatra sy hia-dan-tsaina ary hanao izay hahasambatra ny hafa isika. Asainy *“hanao ny rariny”* sy ho *“tia hatsaram-panahy”* àry isika. (Mika 6:8) Ahoana no hanaovantsika an'izany? Misy toetra tokony hananantsika, araka ny asehon'ny Baiboly.

RESEO NY FANIRIANA TSY METY AFA-PO. Ny fitiavana no tena ahafahana mandresy ny faniriana tsy mety afa-po. Tsy fitiavana vokatry ny fihetseham-po fotsiny izy io na fitiavana eo amin'ny lahy sy ny vavy, fa fitiavana tsy misy fitiavan-tena. Milaza ny 1 Korintianina 13:4, 5 fa *“tsara fanahy”* sy *“tsy mitady izay hahasoa ny tenany”* ny olona manana an'io fitiavana io. Tsy ny havany sy ny namany fotsiny koa no tiany. Hoy i Jesosy: *“Fa raha izay tia anareo ihany no tianareo, inona no valisoa azonareo?”* Nilaza izy avy eo fa na ny olona tsy mahalala an'Andriamanitra aza mba tia an'izay tia azy ireo.—Matio 5:46.

AZA MANAVAKAVAKA INTSONY. Hoy ny Asan'ny Apostoly 10:34, 35: *“Tsy mizaha tavan'olona Andriamanitra, fa amin'ny firenena rehetra, izay olona matahotra azy ka manao ny marina no ankasitrahany.”* Tsy miankina amin'ny firazanan'ny olona iray na ny sarangany na ny hoe lahy izy na vavy no hamonjen'Andriamanitra azy. Eo imasony, dia *“tsy misy intsony na Jiosy na Grika, na andevo na tsy andevo, na lahy na vavy.”* (Galatianina 3:28) Tsy hanavakavaka intsony isika raha manahaka an'Andriamanitra. Diniho ny tantaran'i Dorothy, any Etazonia.

Tsy hanavakavaka intsony isika raha manahaka ny fitiavan'Andriamanitra

Tsy tantin'i Dorothy ny nahita olona nava-kavahana ka te handray anjara tamin'ny tolo-na ampiasana fitaovam-piadiana izy, mba hana-maivanana ny mainty hoditra. Nanatrika fivorian'ny Vavolombelon'i Jehovah anefa izy, ary gaga be satria samy nandray tsara azy ny mainty sy ny fotsy hoditra. Vetivety dia tsapany hoe Andriamanitra ihany no afaka manova olona. Nilaza izy fa *“ho novonoiny avy hatrany [ny fotsy hoditra] mba hitondrana fa-*

Firuddin sy Zahra vadiny

novana.” Hitany anefa hoe tena tia azy ny Vavolombelona fotsy hoditra ka “nihetsi-po be” izy ary nigogogogo tsy hay nampanginina.

HEVERO NY Hafa. Mpimamo, mpaneveveva, mpanao an-keriny, ary mpiliba ny sasany tamin’ny mpanara-dia an’i Jesosy, tamin’izy ireo mbola tsy Kristianina. Niova anefa izy ireo noho ny fanampian’Andriamanitra ka lasa be fitiavana sy tsara fanahy ary tsara toetra. (1 Korintianina 5:11; 6:9-11; Galatianina 5:22) Olona an-tapitrisany koa ankehitriny no niova ka lasa nanompo an’Andriamanitra. Anisan’ izany i Firuddin, any Azerbaïdjan.

Notezaina tao amin’ny trano fitaizana zaza kamboty i Firuddin ary mpiady tamin’ny anki-zilahy hafa. Lasa mpampianatra ady izy rehefa lehibe. Hoy izy: “Nasiaka be aho sady nahery setra. Tonga dia nasiako i Zahra vadiko raha nisy zavatra hadinony rehefa nisakafo, na hazokely iray fisokira-nify aza. Tonga dia nasiako koa izay nijerijery azy rehefa niaraka teny an-dalana izahay.”

Gaga i Firuddin rehefa nahalala fa nangatoka tamin’Andriamanitra i Jesosy mba hame-la ny helok’ireo miaramila namantsika azy. (Lioka 23:34) Nieritreritra izy hoe: ‘Raha tsy Zanak’Andriamanitra tsy hahavita an’izany.’ Te hahafantatra an’Andriamanitra izy taorian’ izay. Nasain’ny Vavolombelon’i Jehovah hianatra Baiboly izy ary nanaiky avy hatrany. Veti-vety dia nihatsara ny toetrany. Lasa tsara fanahy be tamin’i Zahra izy ka te hianatra Baiboly koa i Zahra. Miara-manompo an’Andriamanitra izao izy mivady.

Marina fa tsy hanova an’izao tontolo izao ny ezaka vitantsika. Ahoana anefa raha mikasa hampanjaka ny rariny eto an-tany Andriamanitra? Izy rahateo mahavita an’izany! Hitantsika tao amin’ny lahatsoratra teo aloha koa fa tanteraka amin’ny an-tspiriany ny 2 Timoty 3:1-4, izay milaza mialoha ny toetran’ny olona amin’ny androntsika, ary tsy io ihany ny faminanian’ny Baiboly efa tanteraka. Tsy hoe adala àry isika raha mino ny fampanantenan’Andriamanitra hanala ny tsy rariny. Tena hotanterahiny izany. Amin’ny fomba ahoana?

NIKATSAKA NY RARINY I HEIDE

Hoy i Heide, any Etazonia: “Tsy tantiko ny nahita fanavakavaham-bolonkoditra, ady, fahantrana, ary tsy rariny hafa, ka nitady vahaolana aho. Nandray anjara tamin’ireo hetsiky ny mpi-taky zo aho ary niditra tamin’ny antoko politika, nefa toa tsy hitako izay vokany.

“Hitako hoe fanovana lehibe kokoa no ilaina, ary hoatran’ny nety ny tolo-na nataon’ny hippie. Tsy nahomby koa anefa izany. Hitako fa ny firaisana sy ny zava-mahadomelina ary ny hira rock no mahaliana kokoa azy ireo fa tsy ny hitondra fanovana. Kivy be àry aho ka nandraiki-narary. Nihaona tamin’ny Vavolombelon’i Jehovah aho ary nasehony ahy tao amin’ny Baiboly ny fiovana kasain’Andriamanitra hatao. Nasehony ahy, ohatra, ny Apokalypsy 21:3, 4 izay milaza fa hofioanan’Andriamanitra ny ranomaso rehetra, ny alahelo, ny fitarainana, ary ny fanaintainana. Ireo matetika no vokatry ny tsy rariny. Nieritreritra aho hoe: ‘Dia ho tanteraka tokoa ve izany?’

“Resy lahatra aho rehefa hitako tao amin’ny Soratra Masina hoe mahery sy be fitiavana Andriamanitra ary hitako hoe mifankatia ny Vavolombelon’i Jehovah. Tsy andriko izao izay hahatanterahan’ny fampanantenan’Andriamanitra.”

Hampanjaka NY RARINY ny Fanjakan'Andriamanitra

ASEHON'NY Baiboly fa kely sisa dia hanova an'ity tontolo ity Andriamanitra. Ny Fanjakan'Andriamanitra irery no hitondra ao amin' ilay tontolo vaovao ary i Jesosy Kristy no Mpanjakany. (Apokalypsy 11:15) Ahoana no hanafoanany ny tsy rariny? Zavatra roa no hataony.

1. Hofoanany ny fitondran'olombelona tsy mahavita azy sy anjakan'ny tsy rariny. Hoy ny Daniela 2:44: “Amin'ny andron'ireo mpanjaka ireo [fitondrana], dia hanorina fanjakana tsy ho rava mandrakizay ilay Andriamanitry ny lanitra ... Hotorotoroin'izy io sy hofoanany ireo fanjakana [naorin'olombelona] rehetra ireo, fa izy kosa haharitra mandritra ny fotoana tsy voafetra.”

2. Horinganiny ny ratsy fanahy ary harovany ny olo-marina. Hoy ny Salamo 37:10: “Rehefa afa-ka kelikely, dia tsy hisy intsony ny ratsy fanahy.” Hoy ny andininy 28: “Tia rariny i Jehovah, ka tsy hahafoy an'izay tsy mivadika aminy. Ho voaro mandritra ny fotoana tsy voafetra izy ireo.”

Ho hitan'ireo olona “tsy mivadika” ireo ny fahatanterahan'ity vavaka nampianarin'i Jesosy ity: “Ho tonga anie ny fanjakanao! Hatao *ety antany* anie ny sitraponao, tahaka ny any an-danitra!” (Matio 6:10) Inona no sitrapon'Andriamanitra momba ny tany?

Rehefa hanjaka eto an-tany ny Fanjakan'Andriamanitra, dia...

Tsy hisy intsony ny kolikoly sy ny fampahoriana. Hoy ny Hebreo 1:9 momba an'i Jesosy Kristy: “Tianao ny fahamarinana, fa halanao ny fandi-

kan-dalàna.” Mpitondra tia rariny i Jesosy ka hamonjy “ny mahantra miantso vonjy, mba-min'ny ory sy izay rehetra tsy manan-kamonjy. ... Hanavotra ny ain'izy ireo amin'ny fampahoriana sy ny herisetra izy, ary ho sarobidy aminy ny ran'izy ireo.”—Salamo 72:12-14.

Hahazo sakafo tondraka ny rehetra. “Hahavokatra tokoa ny tany. Hitahy antsika Andriamanitra, eny, ilay Andriamanitsika.” (Salamo 67:6) “Hahavokatra be ny tany, ary na eny an-tampon-tendrombohitra aza dia ho be ny vokatra.” (Salamo 72:16) Nasehon'i Jesosy izay hataony rehefa ho mpanjakan'ny Fanjakan'Andriamanitra izy. Olona an'arivony no indray nomeny sakafo tamin'ny fomba mahagaga.—Matio 14:15-21; 15:32-38.

Hanjaka ny rariny ary tsy hisy hahasakana izany. “Tsy misy zavaboary izay tsy mibaribary eo [imason'Andriamanitra], fa ny zavatra rehetra dia mihanjahanja sy miharihary eo imason' ilay hanao ampamoaka antsika.” (Hebreo 4:13) Hoy ny Baiboly momba an'i Kristy: “Tsy hitsara araka izay hitan'ny masony fotsiny izy, na hananatra araka izay ren'ny sofiny, fa araka ny rariny no hitsarany ny mahantra, ary araka ny hitsiny no hananarany ny olona ho tompo-ntsoan'ny mpandefitra eto an-tany.”—Isaia 11: 3, 4.

Hahazo sakafo tondraka ny rehetra, hanjaka ny rariny, ary tsy hisy fanavakavahana intsony, rehefa hanjaka ny Fanjakan'Andriamanitra

Hanjaka tsy ho ela ilay Fanjakana

Efa akaiky hifarana ity tontolo ity matoa miharatsy be toy izao ny fiainana. Hoy ny Salamo 92:7: “Rehefa mitsiry tahaka ny ahitra ny ratsy fanahy, ary miroborobo ny mpanao ratsy rehetra, dia midika izany fa ho ringana mandrakizay izy ireo.” Inona no tokony hataonao mba hankasitrahana Andriamanitra sy harovany? Hoy i Jesosy Kristy: “Koa mba hahazoan’izy ireo fiaina-

na mandrakizay, dia ilainy ny mianatra hahalalanao, ilay hany tena Andriamanitra, sy Jesosy Kristy, ilay nirahinao.”—Jaona 17:3.

Te hahazo an’izany fahalalana sarobidy izany ve ianao? Miresaha àry amin’ny Vavolombelon’ i Jehovah, toy ny nataon’i Heide sy Dorothy ary Firuddin, izay voaresaka tany aloha. Ho faly izy ireo hamaly ny fanontaniana, sady maimaim-poana izany.

NY FIAINANA MIHITSY NO TOA TSY RARINY

Mipetraka any Etazonia i Emily. Hita hoe voan’ny kanseran’ny ra izy, tamin’izy fito taona. Tsy toy ny sery na gripa mpahazo ny namany izany. Mampijaly be sady mitohy foana kosa ny fitsaboana atao

amin’ny, anisan’izany ny fitsaboana simika. Hoy i Emily: “Mampahatahotra be ilay voan’ny kanseran’ny ra!”

Tsy mamoy fo i Emily na dia mafy aza ny mahazo azy. Miandry ny hahatongavan’ny Fanjakan’Andriamanitra kosa izy, satria amin’izay dia “tsy hisy mponina hilaza hoe: ‘Marary aho.’” (Isaia 33:24) Hoy i Emily: “Ny Marka 12:30 no andinin-teny tiako indrindra, ilay hoe: ‘Tiavo i Jehovah Andriamanitrao amin’ny fonao manontolo sy ny tenanao manontolo sy ny sainao manontolo ary ny herinao manontolo.’ Ataon’i Jehovah mahery aho rehefa mivavaka aminy. Misaotra azy aho satria eo ny fianakaviako sy ny mpiara-mivory aminay. Manampy be ahy koa ilay fampanantenana hoe hisy Paradisa ao amin’ny tontolo vaovao.”

INONA NO LAZAIN'NY BAIBOLY?

Nahoana no 'Manafaka Antsika ny Marina'?

AN-TAPITRISANY no mihevitra ny tenany ho olona afaka, nefa tsy izany akory no izy. Maro, ohatra, no andevozin'ny finoanoam-poana. Ny hafa kosa matahotra ny maty ka mandany vola be mba hanaovan-javatra hampitonena ny maty. Misy koa tsy mahalala an'izay mitranga amin'ny maty ka matahotra loatra ny ho faty. Sady miasa saina, no mitaintaina, no lany vola be ny olona toy izany. Azo afahana amin'izany ve izy ireo? Eny. Ny marina no manafaka, araka ny tenin'i Jesosy Kristy etsy amin'ny lohateny. Ny marina momba ny inona anefa?

Mazava ny valiny nomen'i Jesosy: "Raha tsy miala amin'ny *teniko* ianareo dia ... ho fantatrareo ny marina, ary ny marina hanafaka anareo." (Jaona 8:31, 32) Ao amin'ny Baiboly ny 'tenin'i Jesosy', izany hoe ny fampianarany.

Ny fanafahana amin'ny ota sy fahafatesana no tian'i Jesosy holazaina rehefa niteny an'izany izy. Raha mahalala ny marina ao amin'ny Tenin'Andriamanitra koa anefa ianao, dia ho afaka amin'ny finoanoam-poana, tahotra ny maty, tahotra mafy ny ho faty, ary ny zavatra hafa.

1. Afaka amin'ny finoanoam-poana. Maro no mino fa maharatsy vintana ny tarehimarika na zavatra sasany. Ny hafa indray tsy mandray fanapahan-kevitra lehibe raha tsy manontany mpanandro mahay, na mijery tononandro, na manatona mpamoha angatra.

Manafaka ny fahamarinana ao amin'ny Baiboly: Lasa ninonino foana ny sasany tamin'ny vahoakan'Andriamanitra fahiny, ary nisy aza nanompo ny "andriamanitry ny Vintana" sy

ny "andriamanitry ny Lahatra." Ahoana no fahitan'i Jehovah Andriamanitra an'izany? Hoy izy: "Nanao izay ratsy teo imasoko foana ianareo." (Isaia 65:11, 12) Izany koa no tsapany amin'ny olona manatona mpamoha angatra. 'Maharikoriko an'i Jehovah ny olona manka ny amin'ny mpamoha angatra.'—Deuteronomia 18:11, 12.

Manimba ny finoanoam-poana sy ny fanatonana mpamoha angatra satria "teti-dratsin'ny Devoly." (Efesianina 6:11) Nantsoin'i Jesosy hoe "rain'ny lainga" ny Devoly. (Jaona 8:44) Ianao ve dia haka tari-dalana any amin'ny mpandainga rehefa handray fanapahan-kevitra lehibe? Hendry ianao raha tsy manao zavatra misy ifandraisany amin'ilay "rain'ny lainga."

Hahay hanapa-kevitra ianao raha mahalala tsara ny toro lalan'ny Baiboly sy ny fikasan'Andriamanitra momba ny olombelona. Hoy ny Ohabolana 2:6: "I Jehovah no manome fahendrena, ary avy amin'ny vavany ny fahalalana sy ny fahaiza-manavaka."

2. Afaka amin'ny tahotra ny maty. Maro no mino fa manan-kery eo amin'ny velona ny razana efa maty, ka tsy maintsy ampitonena amin'ny sorona isan-karazany mba tsy ho tezitra. Misy midi-trosa be ary mba hanaovana sorona sy fombafomba andaniam-bola be.

Manafaka ny fahamarinana ao amin'ny Baiboly: Lazain'ny Baiboly hoe manao ahoana marina ny maty. Nilaza, ohatra, i Jesosy fa 'matory' ny maty. (Jaona 11:11, 14) Inona no tiany holazaina? Hoy ny Mpitoriteny 9:5: "Fantatry ny velona fa ho faty izy, fa ny maty kosa *tsy mahalala na inona na inona.*" Toy ny olona

Manafaka ny olona amin'ny finoanoam-poana sy ny tahotra ny maty ary ny tahotra mafy ny ho faty ny fahamarinana ao amin'ny Baiboly

matory be tsy mahalala na inona na inona ny maty. Tsy misy intsony fotsiny izy ireo ka sady tsy afaka manisy ratsy no tsy afaka manao soa.

Misy anefa milaza hoe efa niresaka tamin'ny maty. Iza àry no tena niresaka taminy? Lazain'ny Baiboly fa nisy anjely maro nikomy tamin'Andriamanitra, taorian'ny namoronana ny olombelona. (2 Petera 2:4) Demonina no iantsoana azy ireny. Miezaka mamitaka ny olombelona izy ireo. (1 Timoty 4:1) Mody miseho ho olona efa maty, ohatra, izy ireo mba hampielezana an'ilay lainga hoe mbola velona any ho any ny maty na manana vatana hafa.

3. Afaka amin'ny tahotra mafy ny ho faty. Marina ny lazain'ny Baiboly hoe fahavalo ny fahafatesana. (1 Korintianina 15:26) Ara-dalàna raha matahotra ny ho faty isika sady tsy te

ho faty. Tsy tokony hatahotra loatra anefa isika.

Manafaka ny fahamarinana ao amin'ny Baiboly: Tsy ny marina momba ny maty ihany no lazain'ny Baiboly, fa resahiny koa hoe mikasa hanangana ny maty Andriamanitra. Hoy i Jesosy: “Ho avy ny fotoana handrenesan'izay rehetra any am-pasana ny [feoko], dia hivoaka izy ireo.”—Jaona 5:28, 29; Asan'ny Apostoly 24:15.

Ho hoatran'ny ahoana ny vatan'izy ireo rehefa “hivoaka” avy ao am-pasana? Diniho izay nitranga, rehefa nanangana olona maromaro tamin'ny maty i Jesosy. Vatan'olombelona ihany ny vatan'izy ireo rehefa nitsangana izy ireo. (Marka 5:35-42; Lioka 7:11-17; Jaona 11:43, 44) Hoy koa Andriamanitra tamin'i Daniela, mpanompony efa be taona: “Hiala sasatra [na hatory ao amin'ny fahafatesana] ianao, nefa *hitsangana* any am-parany mba hahazo ny anjaranao.” (Daniela 12:13) Tsy maintsy ho nampahery an'i Daniela ireo teny ireo, ka nilamina ny sainy ary tsy natahotra ny ho faty izy.

Anisan'ny nanirahana an'i Jesosy ny “hitory fanafahana amin'ny babo”, izany hoe ireo andevozin'ny fampianaran-diso. (Lioka 4:18) Manafaka olona hatramin'izao ny fampianarany satria mbola hita ao amin'ny Baiboly. Enga anie ka hanafaka anao koa ny fahamarinana ao amin'ny Baiboly.

EFA NOERITRERETINAO VE IZAO:

Nahoana ny Baiboly no manafaka antsika amin'ny

- **finoanoam-poana?—Isaia 8:19, 20; 65:11, 12.**
- **tahotra ny maty?—Mpitoriteny 9:5; Jaona 11:11, 14.**
- **tahotra ny ho faty?—Jaona 5:28, 29; Asan'ny Apostoly 24:15.**

**Lava orona sy be kibo
ilay gidro**

“Oay Izany Orona!”

IZANY matetika no lazain’ny olona raha vao mahita gidro lava orona, amin’izato orony be mikirazorazo.* Mahatratra 18 santimetatra ny halavan’ny oron’ny gidro lahy sasany, izany hoe ampahefatra ny vatany eo ho eo. Mikirazorazo eo amin’ny vavany sy ny saokany ny orony, ka tsy maintsy ingainy izany rehefa hisakafo izy. Ho tonga hatreny amin’ny tratanao ny oronao, raha ampahefatra ny vatanao koa ny halavany.

Inona no ilany an’ilay orony lava be?# Samy manana ny heviny ny mpikaroka. Misy milaza fa mankao amin’ny orony ny hafanana mihoatra ao amin’ny vatany. Ao koa ny milaza fa mampanako ny feon’ilay gidro ny orony, na ampiasainy hampitahorana ny gidro lahy hafa. Mivonto sy mivoaramena tokoa ny oron’ny gidro lahy rehefa tezitra izy na miantanentana. Mety ho ny orony koa no hantintonany ny gidro vavy. Azo inoana anefa fa maro no ilany ny orony, ary mbola zara raha fantatsika ny momba an’izany.

Be kibo

Be kibo hafahafa koa ilay gidro, na ny lahy na ny vavy. Mety hahatratra ampahefatra ny lanjany ny vavoniny. Hoatran’ny hoe bevohoka foana àry na ny lahy na ny vavy. Fa inona no mahabe kibo azy?

Feno fangaron-javamaniry mandranoka sy bakteria ny vavonin’io gidro io, hoatran’ny an’ny omby. Ilay bakteria no manova ny sakafony ho zavatra hafa sy mamotika ny zavatra

* Any Bornéo no misy ny gidro lava orona. Antsoin’ny mpoina any hoe *orang belanda* na “Holandey” izy ireny.

Be orona koa ny vavy saingy tsy lehibe hoatran’ny an’ny lahy.

tsy zakany, toy ny poizina izay mahafaty ny biby hafa. Izany no mahatonga azy ho velona foana na dia tsy mihinana afa-tsy ravinkazo, voankazo tsy mamy, voam-palmie, ary voanjavaniry hafa aza. Tsy ho velona amin'izany ny gidro manana vavony hafa.

Misy maharatsy ny vavoniny anefa. Tsy maintsy mifady voankazo mamy izy satria vetivety dia miova ho zavatra hafa izy ireny. Mampibontsina be loatra ny kibony izany, ka mety hankarary mafy sy hahafaty azy.

Elaela io gidro io vao mahalevon-kanina, noho ny sakafony sy ilay vavoniny hafakely. Matoritory ary izy rehefa avy misakafo be amin'ny maraina, ary mety haharitra ora maromaro izany. Misakafo indray izy avy eo.

Tia miaraka

Miaraka maromaro foana ny gidro lava orona, na misakafo na matoritory. Gidro lahy iray miaraka amin'ny gidro vavy valo eo ho eo, miampy ny zanany, no ao amin'ny andiany iray. Roahin'izy ireo ny zanany lahy rehefa lehibebe. Lasa miaraka amin'ny andiana gidro lahy tanora izy ireny, ary misy gidro lahy iray na roa efa lehibe kokoa ao amin'ilay andiany. Mety hihevitra ny olona tsy zatra mahita azy ireny fa andiana gidro misy vavy ihany izy ireny.

Miavaka ny gidro lava orona satria matetika no mifangaroharo ny andiany samihafa,

indrindra rehefa harivariva eny amoron-drano. Manao fihetsiketsehana hampisehoana ny heriny ny lahy, amin'ireny fotoana ireny, raha hitany hoe misy lahy hafa mitady haka ny vadiny. Matetika ilay gidro lahy, milanja 20 kilao eo ho eo, no mijoro amin'ny tongony efatra sady mitanatana vava sy mivandra vandra amin'ny rafilahiny. Hoy ny boky *Gidro Lava Orona any Bornéo* (anglisy): “Raha tsy mahomby izany, dia mianika hazo tampoka izy ary mifindrafindra hazo. Mazàna no mi-betroka be izy rehefa manao izany. Matetika izy no lasa eny amin'ny sampan-kazo maina ary tapaka izany ka vao mainka mitombo ny tabataba.” Mahalana vao miady izy ireo.

Hoy ihany ilay boky: “Tsy ny paozin'ny gidro lava orona ihany no hafahafa fa ny karazana feo avoakany koa.” Mitrona ilay gidro ary mieronana sy mikiakiaka, indrindra rehefa miaraka eny amoron-drano amin'ny takariva. Tsy taitra mihitsy ny vavy amin'izany tabataba be izany fa ilaozany mampinono sy mikarakara ny zanany manga tarehy kely. Matory eny amin'izay toerana ahazoany aina izy ireo amin'ny alina. Matetika izany no eny amin'ny hazo avoavo eny amoron-drano.

Miraikitra ny rantsan-tongony!

Tsy ny orony ihany no maha hafahafa an' ilay gidro fa ny rantsan-tongony koa, izay somary miraikitra. Afaka milomano tsara ary

Mikirazorazo eo amin'ny vavany ny oron'ny gidro lahy, ka ingainy rehefa hisakafo izy

Miaraka maromaro foana ny gidro lava orona, na misakafo na matoritory

izy sady mahay mandeha eny amin'ny fotaky ny ala honko. Ny voay no mety ho tonga ao an-tsaina raha vao miresaka ala honko. Feno voay tokoa any amin'ny toerana onenan'ny gidro lava orona. Ahoana àry no ataon'io gidro io mba tsy ho lanin'ny voay?

Miditra tsimoramora ao anaty rano, ohatra, izy ireo rehefa hiampita rano. Milahatra manao tsikarok'alika izy ireo ka zara raha mi-hetsika ny rano. Fomba hafa kosa no ampiasainy raha kely ny velaran'ny renirano. Mianika hazo avo izy, maka bahana, ary mitsoraka be avy eny ambony sampan-kazo, izay angamba sivy metatra any ambonin'ny rano. Ny kibony no mitontona ao anaty rano ary milomano faran'izay haingana izy mandra-pahatongany eny an-tanety. Na ny vavy mitondra ny zanany aza manao toy izany koa. Andiany iray manontolo indraindray no miara-mitsoraka ao anaty rano ary milomano haingana mankeny ampita. Tsy ny voay anefa no tena fahavalony.

Atahorana ho lany tamingana

Voasokajy ho anisan'ny biby atahorana ho lany tamingana ny gidro lava orona. Arivo eo ho eo sisa izy ireo any an'ala sady mihavitsy

foana, noho ny ataon'ny olombelona. Mandro tanety, ohatra, ny olona, mitrandraka ala, manimba ala mba hambolena palmie, ary tsy miraharaha rehefa mizaha tany. Eo koa ny mpihaza, izay mamono azy ireo noho ny fanatanjahan-tena fotsiny, na mba hatao sakafo, na hatao fanafody. Mora samborina ireo gidro satria matetika no matory eny ambonin'ny hazo amoron-drano. Nihena 50 isanjato ny isan'izy ireo tao anatin'ny dimy taona, tany amin'ny faritra iray falehan'ny mpihaza mandeha vedety.

Miezaka mampahafantatra ny manjo ny gidro lava orona ny mpiaro ny tontolo iainana ary misy lalàna miaro an'ilay gidro, any Bor-néo. Ho hita eo ihany raha haharo azy ireo izany. Ho loza raha sanatria ka tsy hisy any an'ala intsony io gidro io, satria mbola mianatra momba azy ny mpikaroka. Toa tsy mety aminy koa ny atao anaty fefy.

Iray monja amin'ireo biby maro atahorana ho lany tamingana ny gidro lava orona. Karazam-biby maro no efa ripaka. Soa ihany fa mikasa hifehy ny tany Andriamanitra ka hanala ny ratsy fanahy sy hampianatra ny olony hikarakara ny tany. (Ohabolana 2:21, 22) Mampanantena i Jehovah Andriamanitra hoe: "Tsy handratra na hanimba eran'ny tendrombohitro masina izy ireo, satria ho feno fahalalana an'i Jehovah ny tany, toy ny anaronan'ny rano ny fanambanin'ny ranomasina."—Isaia 11:9.

© Peter Lijig/age fotostock

1. Tanolay mandrakotra ny Vata Masina. 2. Harpa. 3. Trompetra. 4. 91000. 5. D.

VALIN'NY PEJY 30 SY 31

“Hataoko Misy Firenena Lehibe avy Aminao”

Mampiavaka ny Baiboly ny faminiana ao anatin'ny. Hiresaka momba izany ny “Mifohaza!” ato amin'ity andian-dahatsoratra misy fizarana valo ity. Hoaliana amin'izany ny hoe: Olona nahay be fotsiny ve ireo mpanoratra ny faminiana ao amin'ny Baiboly sa olona nahazo fanahy masina avy amin'Andriamanitra? Asaina ianao handinika ny zava-misy.

TSY matoky olona sy fatra-piahiahy ny hafa ny olona ankehitriny, ary izany koa no ataony amin'ny Baiboly. Mampalahelo fa maro no tsy naka fotoana handiniana tsara azy io akory, fa mino izay tenenin'ny olona fotsiny. Enga anie ianao ka tsy ho toy izany. Asainay ianao handinika an'izay nitranga taloha mba hahitana hoe marina ny voalazan'ny Baiboly.

Handinika ny tantaran'ny lehilahy iray mbola hajain'ny Kristianina sy Jiosy ary Silamo isika. Abrahama* no anarany, Hebreo izy, ary niaina tamin'ny 2018 T.K.# ka hatramin'ny 1843 T.K.

Momba an'i Abrahama ny sasany amin'ny faminiana voalohandohany ao amin'ny Baiboly, ary mahakasika antsika ankehitriny koa. (Jereo ilay efajoro hoe “Fitahiana ho An'ny ‘Firenena Rehetra.’”) Asehon'ny bokin'ny Genesisy ao amin'ny Baiboly fa anisan'ireny fami-

naniana ireny ireto: **1)** Ho lasa firenena lehibe ny taranak'i Abrahama. **2)** Ho andevo any antanin'olona aloha izy ireo. **3)** Hafahana izy ireo ary ho lasany ny tany Kanana. Andao hodinintsika amin'ny an-tsipiriany ireo.

Faminiana telo lehibe

Faminiana 1: “Hataoko misy firenena lehibe avy aminao [Abrahama].”—Genesisy 12:2.

Fahatanterahany: Ny taranak'i Abrahama avy tamin'i Isaka sy Jakoba (na Israely) no lasa firenen'Israely fahiny, izay fanjakana nahaleo tena nanana ny mpanjakany.

Inona no asehon'ny tantara?

● Resahin'ny Baiboly ny tsipiriany sasany amin'ny tetirazan'i Abrahama, anisan'izany ny taranany avy amin'i Isaka sy Jakoba ary ny zanakalahin'i Jakoba 12. Hita ao amin'ny ilay tetirazana koa ireo mpanjaka maro nanjaka tao Israely na Joda. Tononin'ny boky tsy

* Abrama no anarany tamin'ny voalohany.
# “Talahan'i Kristy” no dikan'ny hoe “T.K.”

ara-baiboly ny 17 amin'ireo mpanjaka ireo. Mi-fanaraka tsara amin'izany ilay tantarain'ny Baiboly hoe lasa firenena ny taranak'i Abrahama avy tamin'i Isaka sy Jakoba.*

Faminaniana 2: *“Ho vahiny honina any amin'ny tany tsy azy ny taranakao [Abrahama]. Ary tsy maintsy hanompo ny olona any izy ireo. ... Fa amin'ny andron'ny zafiafiny [izany hoe taranaka fahefatra] kosa izy ireo vao hiverina eto.”*
—Genesisy 15:13, 16.

Fahatanterahany: Nisy mosary tany Kanana ka nifindra tany Ejipta ny sasany tamin'ny taranak'i Abrahama ary tamin'ny andron'ny zafiafin'ireo taranany ireo vao niala tany izy ireo. Mpivahiny izy ireo tamin'ny voalohany fa lasa

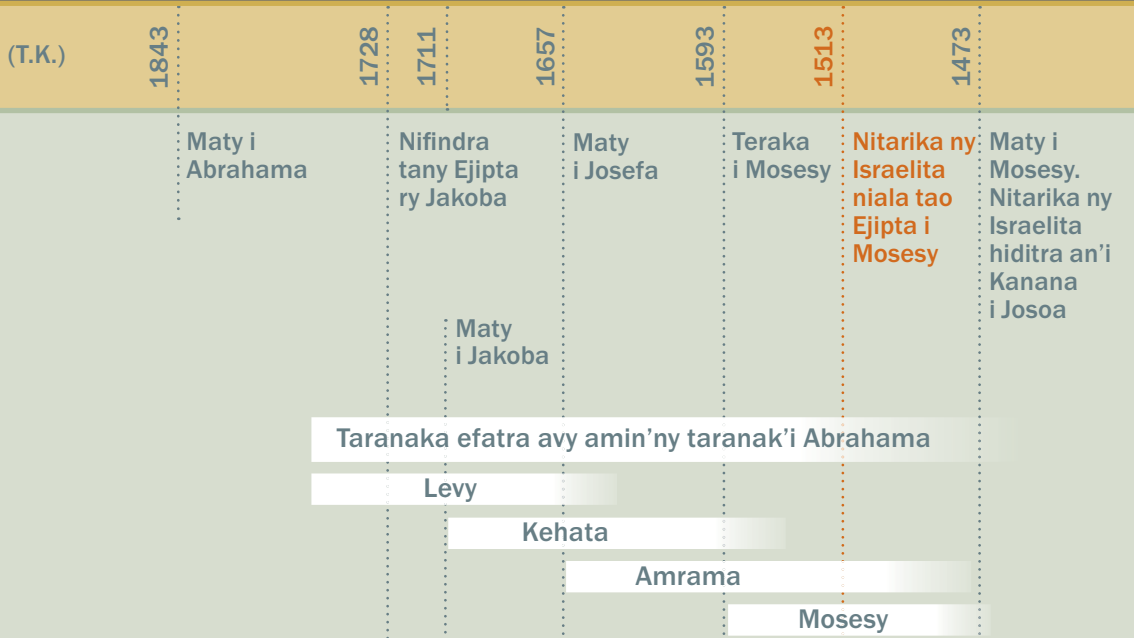
* Jereo ny 1 Tantara 1:27-34; 2:1-15; 3:1-24. Nizara roa ny firenen'Israely tamin'ny andro nanjakan'i Rehoboama, zanak'i Solomona Mpanjaka. Lasa nisy fanjakana ary tany avaratra sy tany atsimo, ary samy nanana ny mpanjakany izy ireo.—1 Mpanjaka 12:1-24.

andevo mpanao biriky tamin'ny tanimanga sy mololo, tatỳ aoriana. Taranak'i Abrahama nifindra tany, ohatra, i Levy, zafiafiny, niaraka tamin'ny rainy efa antitra. Ireto ny taranaka efatra nifanarakaraka avy teo amin'i Levy: 1) Levy, 2) Kehata zanany, 3) Amrama zafikeliny, ary 4) Mosesy zafiafiny. (Eksodosy 6:16, 18, 20) I Mosesy no nitarika ny Israelita hiala tany Ejipta, tamin'ny 1513 T.K.—Jereo ireo tao-na miavaka eto ambany sy ilay efajoro hoe “Daty Marina Tsara.”

Inona no asehon'ny tantara?

● Milaza i James Hoffmeier, manam-pahazana momba ny Testamenta Taloha sy ny Arkeolojia, fa asehon'ny asa soratra ejipsiana sy ny zavatra hita tany ambanin'ny tany hoe navela hiditra tany Ejipta niaraka tamin'ny bibiny ny taranak'i Sema (anisan'izany ny Hebreo fahiny), nandritra ny mosary. Lasa andevo tany tokoa ve anefa ny Israelita ka nasaina nanao biriky?

TAONA MIAVAKA HO AN'NY TARANAK'I ABRAHAMA

● Asehon'ny horonana sy ny sary teny amin'ny fasan'ny Ejipsianina fa nasain'izy ireo nanao biriky tamin'ny tanimanga sy mololo ny vahiny, na dia tsy notononiny mivantana aza ny hoe Israelita. Asehon'ny firaketana ejipsianina koa fa nandrakitra an-tsoratra ny isan'ny biriky vita ny lehiben'ny mpiasa, ary mifanaraka amin'izay lazain'ny Baiboly izany. (Eksodosy 5:14, 19) Hoy i Hoffmeier: 'Hama-fisin'ny firaketana ejipsianina fa nampanaovina asa an-terivozona ny vahiny, tokotokony ho tamin'ny fotoana nampahorina ny Israelita. Toa marina àry ilay hoe nankany Ejipta ny Hebreo nandritra ny mosary ary lasa andevo tany.'

Faminaniana 3: *'Homeko ny taranakao ny tany Kanana manontolo.'*—Genesisy 17:8.

Fahatanterahany: Nitondra ny firenen'Israely nivoaka avy tany Ejipta i Mosesy, fa i Josoa

FITAHIANA HO AN'NY "FIRENENA REHETRA"

Nampanantena Andriamanitra fa hanao izay hahazoany fitahiana amin'ny alalan'ny taranak'i Abrahama ny *"firenena rehetra."* (Genesisy 22:18) Mba hipoiran'ny Mesia no antony voalohany nanaovan' Andriamanitra ny taranak'i Abrahama ho firenena. Ilay Mesia mantsy no hanome ny ainy *ho an'ny olombelona rehetra.** Mahakasika anao àry ilay fampanantenan' Andriamanitra nataony tamin'i Abrahama. Hoy ny Jaona 3:16: "Lehibe tokoa ny fitiavan'Andriamanitra an'izao tontolo izao, ka nomeny ny Zanany lahitokana mba tsy ho ringana izay rehetra maneho finoana azy, fa hanana fiainana mandrakizay."

* Hodin'ina any amin'ny Fizarana 3 sy 4 amin'ity andian-dahatsoratra ity ny faminaniana mifandray amin'ny Mesia.

SY NY FIFINDRAN'NY ISRAELITA

Andron'ny Mpitsara

1117

1107

1070

1034

Nohosorana ho mpanjaka i Saoly

Teraka i Davida

Nanomboka nanorina ny tempoly i Solomona

Lasa mpanjakan'ny Israely i Davida

Misy soratra hoe "Tranon'i Davida" ity tsangambato ity, ary iray amin'ireo manonona anarana mpanjaka, izay taranak'i Abrahama sady nanjaka tany Israely na Joda

DATY MARINA TSARA

Marina tsara ny fotoana resahin'ny Baiboly ary tena ilaina izany. Resahin'ny 1 Mpanjaka 6:1, ohatra, hoe oviana i Solomona Mpanjaka no nanomboka nanorina ny tempolin'i Jerosalema. Izao no voalaza ao: *"Tamin'ny taona fahavalopolo sy efa-jato [479 taona feno] taorian'ny nivoahan'ny zanak'Israely avy tany Ejipta, eny, tamin'ny taona fahefa-*

tra nanjakan'i Solomona teo amin'ny Israely, tamin'ny volana Ziva, izany hoe tamin'ny volana faharoa, dia nanorina trano ho an'i Jehovah i Solomona."

Tamin'ny 1034 T.K. ny taona fahefatra nanjakan'i Solomona, araka ny famaritan'ny Baiboly ireo daty manan-tantara. Raha miverina 479 taona avy eo amin'io taona io isika, dia ho tonga eo amin'ny 1513 T.K., taona nialan'ny Israelita tany Ejipta.

zanak'i Nona no nitarika azy ireo hiditra tao amin'ny tany Kanana, tamin'ny 1473 T.K.

Inona no asehon'ny tantara?

● Milaza i K. Kitchen, manam-pahaizana momba an'i Ejipta, fa “nankany Kanana sy nipeltraka tany tokoa ny Israelita”, na dia tsy mitovy aza ny daty lazain'ny mpikaroka hoe nitrangan'izany.

● Milaza ny Baiboly fa ‘nodoran'i Josoa i Hazora’, tanànan'ny Kananita. (Josoa 11:10, 11) Nahita tempoly telo rava tanteraka ny mpikaroka, tao amin'ny sisa tavela amin'io tanàna io. Nahita porofo koa izy ireo hoe nodorana ilay tanàna tamin'ny taonjato faha-15 T.K. Mifanaraka amin'ny voalazan'ny Baiboly izany.

● Tanàna kananita mahaliana antsika koa i Gibeona, izay sivy kilaometatra eo ho eo avy eo Jerosalema. Hitan'ny mpikaroka ny any ambanin'ny tany ny nisy an'i Gibeona, rehefa nahita tahona siny 30 teo ho eo nisy ny anaran' ilay tanàna izy ireo. Niezaka nihavana tamin'i Josoa ny Gibeonita fa tsy toy ny mponin'i Hazora. Nataon'i Josoa “mpantsaka rano” izy ireo. (Josoa 9:3-7, 23) Nahoana? Asehon'ny 2 Samoela 2:13 sy ny Jeremia 41:12 fa be rano

tany Gibeona. Mifanaraka amin'ny Baiboly àry ity voalazan'ny *Dikan-teny Vaovao Iraisam-pire-nena* (anglisy) ity: “Be rano any Gibeona ary izany no tena mampiavaka azy. Misy loharano lehibe iray sy loharano kely fito any.”

● Misy boky hafa ankoatra ny Baiboly manaporofa fa tena nisy ny olona maromaro resahin'ny Baiboly. Anisan'ireny ireo mpanjaka 17 voaresaka tany aloha, izay taranak'i Abrahama nanjaka tany Israely na Joda, ohatra hoe i Ahaba, Ahaza, Davida, Hezekia, Manase, ary Ozia. Porofoin'ny fisian'ireo tarana-mpanjaka ireo fa nisy firenena atao hoe Israely, tonga tany Kanana sy nipeltraka tany.

● Nahita ny Tsangambaton'i Merneptah tany Thèbes, any Ejipta, ny mpikaroka tamin'ny 1896. Hita ao ny fireharehan'i Farao Merneptah tamin'ny nandreseny an'i Kanana tamin'ny 1210 T.K. tany ho any. Io no loharanonkevitra tsy ara-baiboly voalohany manonona an'i Israely, ka vao mainka voaporofa fa nisy io firenena io.

Tena ilaina ireo tsipiriany

Hitantsika fa manome tsipiriany voafaritra momba ny olona sy ny toerana ary ny zava-nitranga tantarainy ny Baiboly. Vao mainka hitantsika hoe tanteraka tokoa ny faminanian'ny Baiboly rehefa ampitahaintsika amin'ny boky tsy ara-baiboly ireny tsipiriany ireny. Asehon'ny zava-nitranga tamin'i Abrahama sy ny taranany, ohatra, fa tanteraka ny fampanantenan'Andriamanitra. Lasa firenena ny taranak'i Abrahama, andevo tany Ejipta izy ireo, ary lasany ny tany Kanana tatỳ aoriana. Mampahatsiahy antsika ny tenin'i Petera mpanoratra Baiboly izany. Niaiky izy hoe: “Tsy avy tamin'ny sitrapon'olombelona na oviana na oviana ny faminiana, fa avy tamin'Andriamanitra kosa no nitenenan'ny olona, araka izay nitrihan'ny fanahy masina azy.”—2 Petera 1:21.

Niova be ny zava-nitranga tao amin'io firenena io, taona maro taorian'ny nahazoan'izy ireo ny tany Kanana. Nisy vokany tena ratsy izany. Efa voalazan'ny Baiboly mialoha koa izany, araka ny ho hitantsika ao amin'ny laharana manaraka.

TENA NISY I ABRAHAMA

● Nahitana anaran-tanàna mitovy amin'ny anaran'ny havan'i Abrahama ny takelaka taminanga tamin'ny taonjato faha-18 T.K. Anisan'izany tanàna izany i Palega, Seroga, Nahora, Tera, ary Harana.—Genesisy 11:17-32.

● Voalazan'ny Genesisy 11:31 fa niala avy tany “Oran'ny Kaldeanina” i Abrahama mianakavy. Tany amin'ny faritra atsimoatsinanan'i Irak no nahitana ny sisa tavela amin'i Ora. Milaza koa ny Baiboly fa maty tao Harana i Tera rain'i Abrahama ary maty tao Hebrona i Saraha vadin'i Abrahama. Mety ho teo amin'ny faritra misy an'i Torkia ankehitriny i Harana. Anisan'ny tanàna tranainy indrindra mbola misy mipetraka kosa i Hebrona, izay any akaikikaikin'i Israely.—Genesisy 11:32; 23:2.

MANONTANY NY TANORA HOE...

Maninona àry no tsy azon-dry zareo mihitsy ny hevitra?

ALAO SARY AN-TSAINA IZAO:

Asabotsy tolakandro tamin'ny telo ora teo ho eo, tamin'izay. Maika handeha hivoaka ny trano i Njara, 17 taona. **“Lasa aho a!”**, hoy izy tamin'ny dada sy mamany, sady nanantena izy hoe tsy ho tratan'ilay fanontaniana efa ampoiziny.

“Amin'ny firy ianao no mody?”, hoy ny mamany.

Nijanona tampoka i Njara, ary niakanakana nilaza hoe: **“Aaa... Aza miandry an'ahy e!”** Nosokafany ny varavarana ary efa saika tafatsoaka izy, kanjo nantsoin'ny dadany.

Nijanona indray i Njara ary henony ny dadany, hentitra be, niteny hoe: **“Efa hain'ialahy hoe tsy taran'ny amin'ny valo ialahy no mody an!”**

Nitodika tany amin'ny dadany i Njara sady nimenomenona kely hoe: **“Aiza kosa e! Mahamenatra be ange ilay miteny amin'ny ankizy hoe tsy maintsy mody aloha e!”**

Tsy nilefitra mihitsy ny dadany. Hoy ihany izy: **“Rehefa amin'ny valo dia amin'ny valo!”**

HOATR'IZANY koa angamba no manjo anao. Efa napetraky ny ray aman-dreninao ny lalàna momba ny ora fodiana, ny mozika henoanao, ny namanao, ary ny akanjonao sady tsy azo iadiam-barotra izy ireo. Diniho ireto:

“Lasa hentitra be amin'ny mozika henoiko ny raikeliko, rehefa nambady an'i Mama. Tsy maintsy nariako daholo ny CD-ko tamin'ny farany.”—Rivo.*

* Novana ny anarana sasany ato amin'ity lahatsoratra ity.

SOSO-KEVITRA

“Aleo lavitra mihaino toy izay mivazavaza. Raha mihaino ny ray aman-dreninao ianao sady miezaka mahatakatra ny heviny, dia azo antoka hoe hanao hoatr’izany koa ry zareo.”
—Riana.

Vakio ny Filipianina 2:3, 4.

“Aza mamalivaly. Be famaliana aho taloha ary tatỳ aoriana vao hitako hoe tsy ho nisy ireny ady be (sy sazy) ireny raha nahay nifehy ny lelako aho.”
—Lalaina.

Vakio ny Ohabolana 17:27; 21:23.

“Miandrasa fotoana milamin-damina. Aza miteny raha tsy rehefa hitanao hoe vonona hihaino ny ray aman-dreninao.”
—Collette.

Vakio ny Ohabolana 25:11.

“Mila tsapan’ny ray aman-dreninao hoe manaja sy tena mihaino azy ianao. Omeo toky àry ry zareo hoe henonao tsara izay noteneniny sady azonao, izay ianao vao milaza an’izay tsapanao.”—Faniry.

Vakio ny Ohabolana 23:22; Jakoba 1:19.

“Miteniteny ahy i Neny satria tsy mana-namana, hono, aho. Rehefa miera handeha hiaraka amin’olona anefa aho, dia tsy avelany satria tsy fantany, hono, ilay olona. Tsy azoko mihitsy!”—Carol.

“Tsy avelan’i Dada sy ny renikeliko hanao tserta aho, raha tsy hoe malalaka be ilay izy. Fohy loatra koa, hozy i Dada, ny sôrta raha vao ambony lohalika.”—Salohy.

Inona no azonao atao raha tsy mifanara-kevitra ianao sy ny ray aman-dreninao? Afaka mifampiresaka amin-dry zareo ve ianao? Hoy i Jenny, 17 taona: “Matetika i Dada sy Neny no tsy te hihaino.” Hoy koa i Anja, 15 taona: “Akomboko fotsiny ny vavako rehefa hitako hoe tsy azon’i Dada sy Neny ny tiako hotenenina.”

Aza tonga dia kivy anefa. Mety ho vonona hihaino ihany izy ireo, fa tsy araka ny eritreretinao.

Tadidio fa na i Jehovah Andriamanitra aza nihaino rehefa nilaza ny heviny ny olona. Nihaino, ohatra, izy rehefa narovan’i Mosesy ireo Israelita tsy nankatò. —Eksodoty 32:7-14; Deoteronomia 9:14, 19.

Mety hieritreritra ianao hoe tsy hilefitra hoatran’ Andriamanitra mihitsy ny ray aman-dreninao. Samy hafa be koa ny hoe i Mosesy niresaka tamin’i Jehovah momba ny hoavin’ny firenena iray manontolo sy ny hoe ianao miera amin’ny ray aman-dreninao mba hody taratara. Misy zavatra itovizany ihany anefa:

Ho vonona hihaino ny hevitrao ny olona manana fahefana, ohatra hoe ny ray aman-dreninao, raha misy tiana hambara.

Miankina amin’ny *fomba ilazanao ny hevitrao* ny hahombiazanao na tsia. Hanampy anao amin’izany ireto:

1. Fantaro ilay olana. Soraty eto izay tsy mampitovy hevitra anao sy ny ray aman-dreninao.

2. Fantaro izay tsapanao. Soraty eto izay tsapanao noho ny fomba fihevitrao ny ray aman-dreninao, ohatra

ZAVA-MISY

Tsy voatery horesahina *daholo* izay tsy mampitovy hevitra. Azonao atao indraindray ny ‘mitazona ny teninao ao am-ponao, ary mangina.’ (Salamo 4:4) Hoy i Béatrice: “Hoatran’ny lasa tsy olana be ilay izy indraindray, rehefa eritreretiko hoe tsy dia hisy dikany intsony iny rahampitso. Avelako ho any fotsiny ilay izy.”

hoe tezitra, malahelo, menatra, miahiah, na ny toy izany. (**Menatra** ny namany, ohatra, i Njara, ilay voaresaka terỳ aloha, satria hentitra be amin'ny ora fodiany ny ray aman-dreniny.)

.....

3. Mipetraha eo amin'ny toeran'ny ray aman-dreninao. Eritretero hoe manan-janaka tanora ianao ary mitovy amin'izay nosoratanao teo amin'ny Dingana 1 ny olana atrehiny. Raha ray na reny ianao, inona no hampanahy anao indrindra ary nahoana? (Nety ho **natahotra**, ohatra, ny ray aman-drenin'i Njara sao maninomaninona izy.)

.....

4. Diniho indray ilay olana. Valio ireto fanontaniana ireto:

Inona no hitanao hoe mahatsara ny hevitra ny ray aman-dreninao?

.....

Inona no azonao atao mba tsy hampanahy be azy ireo?

.....

5. Miresaha amin'ny ray aman-dreninao ary mioraha mitady vahaolana. Ampiharo ireo dingana eo aloha ary jereo ilay efajoro hoe “Soso-kevitra.” Ho hitanao fa hihatsara ny fomba firesakao amin'ny ray aman-dreninao. Izany no tsapan'i Kanto. Hoy izy: “Tsy hampiova n'inon'inona mihitsy ny mifamaly sady efa fantatra hoe ianao foana no ho resy. Aleoko resahina amin'i Dada sy Neny ilay olana, ary mitady marimaritra iraisana izahay. Matetika izahay no samy afa-po avy eo.”

Hita ao amin'ny *Mifohaza!* hafa koa ny andian-dahatsoratra “Manontany ny Tanora”

ANONTANIO NY RAY AMAN-DRENINAO

Ahoana no nataonareo rehefa tsy nitovy hevitra ianareo sy ny ray aman-dreninareo? Inona no ho nahitsinareo raha afaka miverina amin'ny taloha ianareo?

NY HEVITRY NY TANORA TOA ANAO

Wyndia: Miezaka aho mba hieritreritra aloha vao miteny. Eritreteriko tsara izay lazain'ny ray aman-dreniko ary mivavaka aho vao miteny. Raha efa fantatro hoe hampiady anay ny zavatra hola-zaiko, dia tsy miteny aho mandra-pahitako hoe afaka milaza ny hevitra aho nefa tsy hiady.

Ross: Rehefa manomboka miakatra aho, dia izao no ezahiko tandidina: Izaho fotsiny no ho tezitra eo androany tontolo nefa tsy voatery hiady akory. Hitako hoe tsy mora tezitra aho izao raha oharina amin'ny taloha.

Ramona: Hitako hoe tsara foana ny mihaino ny hevitra ny ray aman-dreniko. Mety ho tsy dia mifankaiza amin'ny hevitra ny azy ary mety tsy hiady hevitra be akory izahay.

Ny Elatry ny Voangorin'i Namib

*Vongan-drano mikoriana mankany
am-bavan'ilay voangory*

● Olona 900 tapitrisa eo ho eo eran-tany no tsy mahazo rano fisotro madio. Mandeha mantsaka lavitra be ny vehivavy sy ny ankizy, any amin'ny faritra maro. Hoy i Shreerang Chhatre, injeniera ao amin'ny Sekoly Momba ny Teknolojia any Massachusetts: “Tena mampalahelo ahy ny hoe tsy maintsy mandeha an-tongotra ora maro ny mahantra vao mahazo izay tena ilaina.” Te hanampy azy ireo ry Chhatre sy ny mpiara-miasa aminy ka nandinika ny voangorin'i Namib mba hahitana ny fomba azo anangonana zavona.

Eritrereto izao: Misy zavona manerana ny Efitr'i Namib, any Afrika, isa-maraina. Manararaotra an'io fotoana kely io ny voangorin'i Namib ka mitodika any amin'ny fiavian'ny rivotra.*

* Misy karazana voangory hafa koa manao toy izany, mba hahazoana rano.

Misy mivoitra kely be dia be ny elany ary ireny no misintona an'ireo vovo-drano. Rehefa mitambatra ireo vovo-drano, dia mihalehibe sy mihamavesatra ary mikoriana eny anelanelan'ireo mivoitra. Tsy mitazona rano ny elany ka tonga dia mitsontsorika manaraka ny elany ilay vongan-drano ary mankany am-bavany.

Te haka tahaka an'izany i Chhatre sy ny namany mba hahazoana rano fisotro ho an'ny olona. Mazava ho azy fa mila rano betsaka koa noho ny voangory ny olombelona ary mbola olana be ny famatsiana an'ilay tetikasa. Milaza i Chhatre fa “mbola tsy vita” ilay tetikasa momba ny fanangonana zavona ho an'ny olombelona.

Ahoana ny hevitrao? Niova miandalana ve ny elatry ny voangorin'i Namib, sa nisy namorona?

Efitrano Fanjakana ANY MALAWI

1000

HOY i Augustine: “Tsy nampoiziko mi-hitsy hoe hisy an’izany eto Malawi.” Hisy inona? Ny fanorenan’ny Vavolombelon’i Jehovah toeram-pivavahana maro be, izay antsoin’izy ireo hoe Efitrano Fanjakana. Tsy nanana toerana mety mba hivavahana sy hianarana Baiboly ireo Vavolombelon’i Jehovah 30000 tany Malawi, firenena kely ao Afrika Atsimoatsinanana, tamin’ny 1993.

Hafa mihitsy anefa izao ny zava-mitranga any Malawi. Nahatratra 1000 ny Efitrano Fanjakana voaroina tany, tamin’ny Septambra 2010, rehefa vita ilay tao Blantyre.* Ahoana no nampisy Vavolombelona 30000 tany, talohan’ny nanombohan’izy ireo nanorina toeram-pivavahana? Ary ahoana no nahafahan’izy ireo nanorina efitrano 1000 tao anatin’ny fotoana fohy, nefa izy ireo any amin’ny tany mahantra? Inona no vokatr’ily fanorenanana eo amin’ireo Vavolombelona sy ny mpiaramonina aminy?

Fotoan-tsarotra

Nanomboka nampianatra ny fahamarinana ao amin’ny Baiboly tany Malawi ny Vavolombelon’i Jehovah (Mpianatra ny Baiboly), taoriana kelin’ny 1900. Efa 17000 teo ho eo ny Vavolombelona tany, tamin’ny 1967. Toa an’ireo Kristianina tamin’ny taonjato voalohany izy ireo ka fantatra ho mpankatò lalàna sy manaja manam-pahefana ary tsy manao

* Efa 1030 mahery izao ny Efitrano Fanjakana any.

politika mihitsy.—Jaona 18:36; Asan’ny Apostoly 5:29.

Nampalahelo anefa fa lasa tsy nifanaraka tamin’ny fanjakana izy ireo noho ny zavatra inoany ao amin’ny Baiboly ka norarana ny asany tamin’ny 1967. Tsy ela dia maro ny Vavolombelona noroahina tsotra izao tamin’ny asany. Nalain’ny olona tsy tan-dalàna na nopotehin’izy ireny ny fananan’ireo Vavolombelona. An’arivony ny Vavolombelona nandositra tany Mozambika sy Zambia, satria nenjehina mafy sady natahotra ny haripaka.

Nihatsara anefa ny toe-javatra niainan’ny Vavolombelon’i Jehovah tany Malawi, tatỳ aoriana. Tafaverina tao amin’ny taniny ny ankamaroan’izy ireo, taoriana kelin’ny 1990. Faly be izy ireo satria tsy voarara intsony ny asany nanomboka tamin’ny 12 Aogositra 1993, izany hoe 26 taona taorian’ily fandrahana. Nisy olana hafa anefa. Tsy nanana toeram-pivavahana izy ireo nefa niisa 30000 mahery, izay nozaraina ho fiangonana 583. Inona ary no hevitra?

Tena mifankatia

Nanorina Efitrano Fanjakana tamin’izay vola kely nananany ny Vavolombelona tany, nandritra ny enin-taona voalohany taorian’ny nanesorana an’ily fandrahana. Tsy mora anefa izany satria tsy naharaka ny fitomboan’izy ireo isan-taona ny isan’ny efitrano. Nampiharina ary ilay toro lalana ao amin’ny 2 Korintianina 8:14, ka izay ambim-bava tany

Matetika no toerana mitafo bozaka no nanaovana fivoriana, talohan'ilay fandaharam-panorenana Efitrano Fanjakana

Mivory any amin'ny Efitrano Fanjakana toy ity izao ireo fiangonana ▶

an-tany hafa no ‘namenoana izay tsy ampy’ tany amin’ireo tany toa an’i Malawi, mba “hisian’ny fitoviana.” Nanao fandaharana manokana ny Filan-kevi-pitantanan’ny Vavolombelon’i Jehovah, tamin’ny 1999, mba hanampiana ny tany mahantra hanorina toeram-pivavahana. Afaka nanorina Efitrano Fanjakana haingana ary ny Vavolombelona tany Malawi, noho io fandaharana feno fitiavana io.*

Tany an-tsekoly sy tany amin’ny toerana vonjimaika na teny ambany hazo mihitsy aza no nivory ireo Vavolombelona tany Malawi taloha. Afaka mivory sy mianatra Baiboly any amin’ny efitrano mendrika sy natokana mba hampandrosoana ny fivavahana marina anefa izao ireo fiangonana 1230 any. Tena mankasitraka ny fanampian’ny rahalahiny sy anabaviny eran-tany ireo Vavolombelona 75 000 mahery any Malawi.

Inona koa no nahatonga ny Vavolombelona hahavita toeram-pivavahana betsaka tao anatin’ny fotoana fohy? Tsy nitady trano mirenty izy ireo, fa naleony trano tsotra, miha-ja, manome voninahitra an’Andriamanitra, ary mety tsara mba hianarana Baiboly.

* Efitrano Fanjakana 23786 any amin’ny tany mahantra 151 no efa voaorin’ny Vavolombelon’i Jehovah, tamin’ny 1999 ka hatramin’izao.

Nandray soa ny fiangonana

Nesoin’ny olona ny Vavolombelona tany Malawi, taloha, satria hoe tsy manana toeram-pivavahana. Menatra ny Vavolombelona sasany indraindray rehefa manasa olona hivory. Izao anefa izy ireo efa manana Efitrano Fanjakana tsara tarehy. Eritrereto ary ny hafalian’izy ireo rehefa manasa olona hanatrika fivoriana. Faly ery, ohatra, ny fiangonana iray fa nisy 698 ny mpanatrika fivoriana tao amin’ny efitrany vaovao!

Maro ny Vavolombelona sy olon-kafa nilaza fa tsy noeritreretiny mihitsy hoe hisy efitrano tsara tarehy ao amin’ny faritra misy azy. Tsaroan’i Augustine, ilay voaresaka teny aloha, ny fiangonana iray nivory teo ambany hazo. Hoy izy: “Nahafinaritra be ilay izy rehefa maina ny andro, fa rehefa avy ny orana, dia loza be mihitsy!” Azonao tsara angamba ny tian’i Augustine holazaina raha efa tran’ny oram-be tampoka ianao.

Notantarain’i Augustine ny nitsidihany ny Fiangonana Chimwanje. Hoy izy: “Nivory tao amin’ny toerana mitafo bozaka izahay. Tsy fantatray hoe nisy hala be misy poizina nipetraka tao amin’ny bozaka. Nilatsaka tampoka teo akaikin’ny tongotro ilay biby tamin’izaho nanao lahateny. Nisy mpanatrika nikiakiaka hoe: ‘Hitsaho ry Augustine a! Hi-

tsaho! Mazava ho azy fa nohitsahiko ilay izy, matoa aho mbola hitanareo.” Tsy voahelinge-lina toy izany intsony izao ilay fiangonana satria efa manana efitrano vaovao.

“Sarobidy eo amin’ny fiaraha-monina”

Lasa nidera sy nanaja ny Vavolombelon’i Jehovah ny mpiara-monina aminy sy ny manam-pahefana tany amin’ny toerana maro. Izao no nolazain’ny sasany taminy:

✓ “Nanorina toeram-pivavahana ny Vavolombelon’i Jehovah ary mifankatia sady miray saina. Tena sarobidy eo amin’ny fiaraha-monina izany. Tokony hanahaka azy ireo ny fivavahana hafa.”—Sefom-pokontanin’i Chabwenzi.

✓ “Ny tena mampiaiky ahy aminareo Vavolombelona dia ianareo miray saina. Folo taona izay no nanorenanay ny eglizinay nefa mbola tsy vita foana ilay izy ary tsy hay mihi-tsy hoe rahoviana vao ho vita. Misaotra anareo nanorina trano tsara tarehy eto aminay.”—Mpiadidy an’i Chigwenembe.

✓ “Mahagaga ny fomba fiasanareo. Tsy maintsy hoe miray saina be ianareo matoa miasa haingana be nefa milamina tsara!”—Sefom-pokontanin’i Chiuzira.

Tena mahavariana ilay fandaharam-panorenana ka nanaitra ny sain’ny mpanoratra ny *Diksiionera Chichewa/Chinyanja—Anglisy*. Hoy ilay diksiionera, momba ny Vavolombelona: “Nanorina [Efitrano Fanjakana] maro ny Vavolombelon’i Jehovah.”

“Fahagagana ny nahazoanay an’ity Efitrano Fanjakana ity”

Ny 30 Janoary 2011 no nitokana ny efitranony ny Fiangonana Manyowe, any Blantyre, ilay voaresaka teo aloha. Io no efitrano faha-1000 naorina tany Malawi. Hoy ny olona iray mivory ao: “Fahagagana ny nahazoanay an’ity Efitrano Fanjakana ity. Hoatran’ny hoe manonofy izahay.”

Hoy koa ny ankizivavy iray mivory ao: “Teo foana aho isan’andro, nandritra ny fanorenana. Tena faly aho fa anisan’ny nanorina ny toeram-pivavahana eto aminay.”

Hoy ny anti-panahy iray: “Tsy nety nanome ny fahazoan-dalana hanorenanay ny efitranonay ny manam-pahefana. Imbetsaka izy ireo no nanda tsy hanao sonia an’ireo fahazoan-dalana. Niezaka mafy nandresy lahatra azy ireo anefa R^{toa} Liness Chikaoneka, mpiadidy teto an-toerana.”

Niaraka tamin’ny anti-panahy iray R^{toa} Chikaoneka, indray mandeha, mba hangataka sonia. Hoy izy tamin’ily manam-pahefana: “Tiako hanorina Efitrano Fanjakana ao amin’ny tanàna iadidiako ny Vavolombelona. Olona tsara ry zareo. Izaho mbola tsy nandamina olana misy ifandraisany amin-dry zareo mihitsy.” Nanao sonia an’ily taratasy ihany ilay manam-pahefana.

Faly be R^{toa} Chikaoneka rehefa notokanana ilay Efitrano Fanjakana. Hoy izy: “Faly aho sady mirehareha erỳ noho ity trano tsara tarehy eto amin’ny faritra iadidiako ity.”

Mankasitraka an’ily fandaharam-panorenana Efitrano Fanjakana ny Vavolombelon’i Jehovah manerana an’i Malawi sy ny mpiara-monina amin’izy ireo. Mahafoy tena sy miasa mafy ireo Vavolombelona ireo ka tsy betsaka toy ny tamin’ny 1993 intsony ny Efitrano Fanjakana ilaina any, ankehitriny. Mbola hila Efitrano Fanjakana foana anefa izy ireo raha mbola mandray ny ‘vaovao tsaran’ny fanjakan’Andriamanitra’ koa ny olona ary misy fiangonana vaovao miforona. (Matio 24:14) Tena ankasitrahan’izy ireo àry ny fanampiana sy fanomezana be dia be avy amin’ny Vavolombelona namany eran-tany.*

I Jehovah Andriamaniny anefa no tena isaoran’ireo Vavolombelona. Mitovy amin’ity fihetseham-pon’ny mpanao salamo ity ny fihetseham-pon’izy ireo: “Ho avy ny firenena rehetra nataonao, ka hiankohoka eo anatrehanao, Jehovah ô, sy hankalaza ny anaranao! Fa lehibe ianao ary manao zava-mahagaga.”—Salamo 86:9, 10.

* Fanomezana an-tsitrao daholo no isahanana ny asan’ny Vavolombelon’i Jehovah eran-tany.

FANAFIHANA HAFAKELY

Mibaiko ordinateran'olona be dia be ny andian-jiolahy

ERITRERETO hoe misy andian-jiolahy mampiasa Internet mba hibaikoana ordinateran'olona. Lasa mandefa kaody be dia be hamelezana firenena iray ireny ordinatera ireny. Vetivety dia tapaka ny tranonkala ampiasain'ny tafika sy eo amin'ny varotra. Tapaka ny telefaonina, tsy afaka miainga ny fiaramanidina, ary tsy mandeha ny fitaovana mpamoaka vola. Mikatso koa ny ordinatera sy ny fiarovana ao amin'ny orinasa mpikirakira angovo niokleary. Inona no azo atao raha mitranga izany?

Toy ny hoe nitarina be io tantara io. Nilaza anefa i Richard Clarke, niasa tao amin'ny fiarovam-pirenen'i Etazonia, fa mety hitranga ny toy izany. Efa nitranga ny hoe nisy nanova na nanimba ny tambazotra na ordinateran'olona, na zavatra anaty ordinaterany, na zavatra nalefany avy tao. Efa tratran'izany mihitsy aza angamba ianao.

Nahoana no misy olona te hanao zava-dratsy toy izany? Ahoana no fanaovany azy? Ary ahoana no hahavoaro anao rehefa mampiasa Internet?

Ady elektronika

Maro ny antony anafihan'ny olona amin'ny Internet. Mety hiezaka hiditra an-tsokosoko

ko any amin'ny tambazotran'ny fahavalony, ohatra, ny mpampihorohoro na ny fanjakana mba hangalarana tsiambaratelo na hanimbana ny fitaovana ampiasain'ny fahavalony. Niaiky i William Lynn, ao amin'ny fiarovam-pirenen'i Etazonia, tamin'ny 2010, fa imbetsaka ny "fahavalo" vahiny no nanafika sy tafiditra tao amin'ny tambazotra manokana an'ny Amerikanina, ary nangalatra 'rakitra an'arivony momba ny fitaovam-piadiana sy planin'ny paikady ary firaketana momba ny fanaraha-maso.'—Jereo ilay efajoro hoe "Zava-nitranga vao Haingana."

Mitovitovy amin'izany ny ataon'ny olon-dratsy mangalatra fanazavana avy amin'ny tambazotran'orinasa na ordinateran'olona. Voalaza fa mahazo an'arivony tapitrisa dolara isan-taona ny mpisoloky amin'ny Internet.

Mibaiko ordinatera maro be ny olon-dratsy mba hamelezana amin'ny alalan'ny Internet. Nisy andian-jiolahy tratra nanao toy izany, tamin'ny 2009. Nobaikoin'izy ireo avy lavitra ny tambazotra ampiasain'ny ordinatera efa ho roa tapitrisa maneran-tany. An'olon-tsotra ny maro tamin'ireo ordinatera ireo. Nilaza ny Fikambanana Misahana ny Fiaraha-

miasa sy ny Fampanandrosoana Ara-toe-karena (OCDE), vao haingana, fa ny ampahatelon'ny ordinatera mampiasa Internet no misy mibaiko avy lavitra. Ary ny ordinateranao? Mety hisy hibaiko azy an-tsokosoko koa ve?

Miditra an-tsokosoko

Eritrereto izao: Mametraka programa ao amin'ny Internet ny olon-dratsy iray. Mankany amin'ny fiarovana ny ordinateranao ilay programa nefa tsy fantatrao akory. Rehefa mahita toerana tsy voaro izy, dia mankany anatin'ny indrindra amin'ilay ordinatera mba hahazoany an'izay fanazavana ilainy.* Afaka manova na manaisotra rakitra ao ilay programa, avy eo, na mandefa e-mail any amin'ny ordinatera hafa. Azon'ilay programa alefa any amin'ilay olon-dratsy koa ny tenimiafinao, fanazavana momba ny kaontinao any amin'ny banky, na tsiambaratelo hafa.

Milaza ny OCDE fa ny ampahatelon'ny ordinatera mampiasa Internet no misy mibaiko avy lavitra

Vitan'ny olon-dratsy hatramin'ny hoe ianao ihany no manimba ny ordinateranao. Mety ho tratan'izany ianao raha manokatra zavatra toa tsy mampaninona ampiarahina amin'ny e-mail, na manindry rohy (*lien*) iray, na mandika programa maimaimpoana sy mametraka an'ilay izy ao amin'ny ordinateranao, na mampifandray ny ordinateranao amin'ny fitaovana misy virosy, na miditra ao amin'ny tranonkala mampiahiahy. Mety hampiditra programa manimba ao amin'ny ordinateranao ireo ary hahatonga an'ilay ordinatera ho azo baikoina avy lavitra.

Ahoana no hahalalana hoe misy virosy ny

* Voalaza fa 45 000 mahery ny zavatra hitan'ny olon-dratsy fa mahatonga ny ordinatera ho mora idirana, tamin'ny 2011. Hara-raotiny izy ireny mba hampidirana programa manimba ao amin'ny ordinateran'olona nefa tsy fantatry ny tompony.

ordinateranao? Sarotsarotra ihany. Mety hia-dana be ny fiasan'ilay ordinatera na ny Internet. Mety hisy programa tsy handeha. Mety hisy hafatra hampirisika anao hametraka programa sasany. Mety ho hafahafa be koa ny fomba fiasan'ny ordinateranao. Asaivo jeren'ny teknisianina ny ordinateranao raha mitranga ny iray amin'ireo.

Mandiniha tsara

Hihabetsaka ny fanafihana amin'ny Internet satria mitombo ny olona sy firenena

ZAVA-NITRANGA VAO HAINGANA

2003: Niparitaka haingana be ny Slammer, izay karazana virosy miparitaka amin'ny alalan'ny Internet, ary nanimba ordinatera 75 000 eo ho eo tao anatin'ny folo minitra. Niadana be ny Internet, simba ny tranonkala maro, nikatso ny fitaovana mpamoaka vola, tsy nisy niasa ny fiaramanidina, ary simba ny ordinatera sy ny fiarovana tao amin'ny orinasa mpikirakira angovo niokleary iray.

2007: Imbetsaka i Estonia no no-kendren'ny olon-dratsy mampiasa Internet ary nisy fiantraikany teo amin'ny fanjakana sy ny fampitam-baovao ary ny banky izany. Toy izao no fitrangan'ny ankamaroan'ireo fanafihana: Ordinatera iray tapitrisa mahery any amin'ny firenena 75 no baikoin'ireo olon-dratsy an-tsokosoko, ka ataony miara-mangataka fanazavana be loatra any amin'ireo ordinatera any Estonia.

2010: Tafiditra tao amin'ny ordinatera nampiasaina tao amin'ny orinasa mpikirakira angovo niokleary tany Iran ilay virosy mahery vaika atao hoe Stuxnet.

**Hamafiso tsara ny fiarovan'ny
ordinate-ranao rehefa mampiasa
Internet ianao**

miantehitra amin'ny ordinate-
ranao. Maro àry ny firenena miezaka mafy manao andrana isan-karazany satria tiany ho voaro kokoa ny tambazotra sy ordinate-
ranao ampiasainy. Hoy anefa i Steven Chabinsky, miasa ao amin'ny Biroa Federaly Momba ny Famotorana (FBI), any Etazonia: “Ho tafiditra foana foana ny fahavalo raha tapa-kevitra be, manampotoana ampy tsara, misy mamatsy, ary tena te hiditra.”

Inona no azonao atao rehefa mampiasa Internet? Marina fa tsy ho voaro tanteraka ianao nefa misy zavatra azonao atao ihany. (Jereo ilay efajoro hoe “Mitandrema!”) Hoy ny Baiboly: ‘Ny malina mandinika ny diany.’ (Ohabolana 14:15) Azo ampiharina tsara izany rehefa mampiasa Internet.

MITANDREMA!

- 1.** Asio programa fiarovana ny ordinate-ranao ary havaozy tsy tapaka ireo programa ireo.
- 2.** Mieritrereta tsara alohan'ny hanokafana rohy na zavatra anaty e-mail na anaty hafatra tonga eo no ho eo, na dia avy amin'ny namanao aza. Mitandrema, indrindra raha maharay e-mail tsy nampoizinao ianao nefa angatahany ny mombamomba anao na ny tenimiafinao.
- 3.** Aza mandika na manokatra programa tsy fanta-piaviana.
- 4.** Ankoatra ny litera, dia asio tarehimarika sy endri-tsoratra hafa ny tenimiafinao ary ataovy valo, fara fahakeliny, ny fitambaran'izany. Mampiasa tenimiafinao samihafa ho an'ny kaonty tsirairay, ary ovao matetika ny tenimiafinao.
- 5.** Tranonkala voaro ihany no ampiasao rehefa hanao raharaham-barotra.*
- 6.** Aza mandefa fanazavana tsiambaratelo momba anao na momba ny kaontinao rehefa mampiasa tambazotra Wi-Fi tsy voaro, ohatra hoe any amin'ny toerana falehan'ny besinimaro.
- 7.** Vonoy ny ordinate-ranao rehefa tsy ampiasaina.
- 8.** Ataovy kopia foana ny rakitrao ary ampirimo tsara izany.

* Voaro ny pejy sokafanao raha misy hoe “https://” eo amin'ny adiresiny ary misy sarina hidin-trano. Voaro no dikan'ilay “s” eo amin'ilay adiresy.

Miomana ho Amin'ny Loza Lehibe

Izao no lohatenin'ny lahatsoratra iray tao amin'ny *New York Times*: “Bokin-dalàna ho An'ny Fara Andron'i New York.” Lazainy ao hoe misy bokim-panjakana navoaka mba hanampiana ny mpitsara sy ny mpisolovava handamina an'izay olana mety hipoitra mifandray amin'ny lalàna, raha sanatria “misy asa fampihorohoroana, na fiparitahan'ny taratra, na fielezan'ny aretina na zavatra simika.” Ny fikambanan'ny mpahay lalàna no namoaka an'io boky io. Hita ao ny lisitry ny lalàna mifandray amin'ny olana toy ny fanokanan-toerana, famindrana olona tambabe, fanaovana savahao tsy misy fahazoan-dalana, famonoana biby misy aretina, ary fampiatoana lalàna.

Inona no ao Anaty Ondanao?

Milaza i Art Tucker, lehiben'ny mpahay siansa ao amin'ny Hopitaly St. Barts, any Londres fa mety ho “zavatra mahatsiravina be” no ao anatin'ny fonon'ondana madio. Miresaka ny voka-pikarohan'io mpahay siansa io ny gazety *The Times* ka nilaza fa “bibikely mbola velona sy efa maty, taim-bibikely, hoditra maina, ary bakteria” ny ampahatelony mahery amin'ny ondana nampiasaina roa taona. Ny ondana no tena itoeran'ny mikraoba sy bibikely. Inona àry no azo atao? Hoy ny *Times*: ‘Maina ny bibikely ary maty rehefa tratran'ny masoandro. Mbola miaro amin'ny bibikely àry ilay fanao hoe avoaka eny ivelany ny kidoro sy ny ondana mba ho azon-drivotra.’ Tsy mahafaty an'ilay bibikely ny savony. Ho faty kosa izy ireo ary ho afaka ny ankamaroany, raha sasana amin'ny rano mahamay 60 degre mahery ny ondana.

Navoaka tany New York ny lalàna mandrara ny fifohana sigara

eny amoron-drano-masina sy eny amin'ny zaridainam-panjakana ary eny amin'ny toerana be fivarotana. Ampandoavina lamandy 50 dolara isaky ny tratra izay mandika an'izany lalàna izany. Manantena ny fanjakana fa hanaja an'izany ny olona.—*THE WALL STREET JOURNAL*, ETAZONIA.

“Mihabetsaka izao, any Inde, ny reny manala zaza raha vavy ilay izy, indrindra raha manarakaraka ny vavimatoa.”

Raha zazavavy 906 isaky ny zazalahy 1000 no teraka tamin'ny 1990, teo amin'ireo fianakaviana efa manan-janaka vavimatoa, dia nidina ho 836 izany tamin'ny 2005.—*THE LANCET*, GRANDE-BRETAGNE.

Milaza ny Fikambanana Iraisam-pirenena Momba ny Fahasalamana fa “mety hahavoan'ny kansera” ilay karazana onja “toy ny avoakan'ny fitaovam-pifandraisana tsy misy tariby.”—FIKAMBANANA IRAISAM-PIRENENA MIKAROKA MOMBA NY KANSERA, FRANTSA.

Fongotra ny pestan'omby ka nankalaza izany ny Firenena Mikambana.

Io no ‘aretim-biby voalohany fongotra tanteraka noho ny ezaka nataon'ny olombelona. Io koa no aretina faharoa fongotra taorian'ny nendra mpahazo ny olombelona.’ —SAMPAN-DRAHARAHAN'NY FIRENENA MIKAMBANA MOMBA NY SAKAFO SY NY FAMBOLENA, ITALIA.

Inona no Tsy Ampy eo Amin'io Sary Io?

Vakio ny 1 Tantara 16:1, 2, 4-10. Jereo amin'izay ny sary. Inona no tsy ampy eo? Soraty eo ambany ny valin-teninao ary ampifandraiso ireo teboka mba hamenoana ny sary. Lokoy ny sary avy eo.

- 1.....
- 2.....
- 3.....

● Any amin'ny pejy 14 ny valin'ny "NATAO HODINIHING'NY MPIANAKAVY"

IARAHA-MIDINIKA: Tian'i Jehovah Andriamanitra ve raha mampiasa hira sy mozika isika rehefa manompo azy? Nahoana? Vakio ny 2 Tantara 5:13, 14; Efesianina 5:19. Mahafantatra tantara hafa ao amin'ny Baiboly ve ianao, ahitana hoe nampiasaina tamin'ny fanompoana an'i Jehovah ny hira? Vakio ny Eksodosy 15:1-20; Marka 14:26; Asan'ny Apostoly 16:25. Inona no tokony hoeritreretinao mba hahatonga anao hi-hira ho an'i Jehovah, na dia saro-kenatra aza ianao na mieritreritra hoe mahay mihira kokoa noho ianao ny olon-kafa? Vakio ny Salamo 33:1-3.

ATAON'NY MPIANAKAVY: Asaivo mifidy an'izay hira tiany ny tsirairay. Iaraho mianatra ireo hira, mandra-pahaizanareo azy.

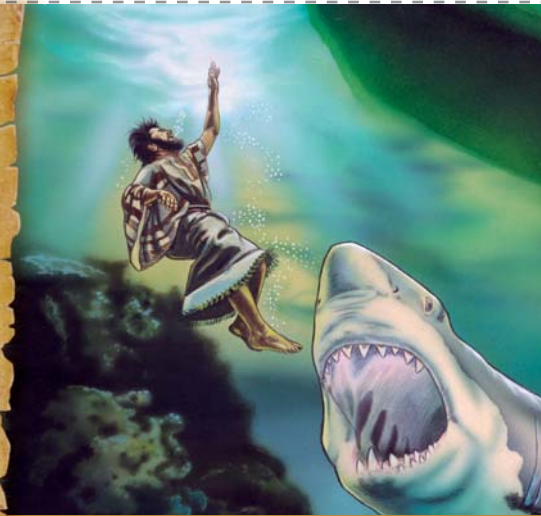
Raha te hanao pirinty an'ireo "Natao Hodinihin'ny Mpianakavy" ianao, dia jereo ireo Mifohaza! ao amin'ny www.jw.org

JONA

KARATRA
ARA-BAIBOLY

17

FANONTANIANA

- A.** Nirahina history tany ____ i Jona. Nisy mponina ____ mahery tany.
- B.** Nandositra i Jona tamin'ny voalohany fa tsy nety nankany amin'ny toerana nanendrena azy. Sahy nanao inona anefa izy mba hamonjena ny olon-kafa?
- D.** Fenoy ny banga: "Lasa tao an-kibon'ilay tondro i Jona, ..."

98
Taona 1

Vita ny fanoratana ny Baiboly

Njaina tamin'ny 840 T.K. tany ho any

4026 T.K.

Nefononina i Adama

JONA

Avy tao Gata-hefera no nandositra ho any Tarsisy

MOMBA AZY Mpaminanin'i Jehovah tamin'ny fotoana nanjakan'i Jeroboama II izy. (2 Mpanjaka 14:23-25) Nampianarin'i Jehovah izy mba hihevitra an'izay ilain'ny hafa fa tsy hifantoka loatra amin'ny tenany. (Jona 4:6-11) Hita avy amin'ny tantaran'i Jona fa tena manam-paharetana sy be famindram-po i Jehovah ary tsara fanahy amin'ny olombelona mpanota.

VALINY

- A.** Ninive, 120 000.—Jona 1:1, 2; 4:11.
- B.** Nasainy nanipy azy tao an-dranomasina ireo tantsambo, mba hampitony ny ranomasina.—Jona 1:3, 9-16.
- D.** "... telo andro sy telo alina."—Jona 1:17.

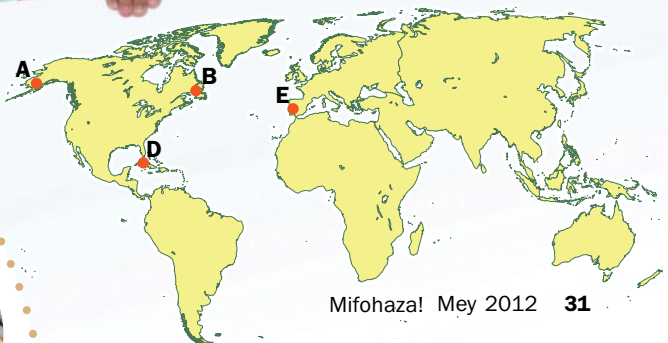
Olonay sy Tany

- 4.** Melissa sy Edilo no anaranay, 9 taona sy 7 taona izahay, ary mipetraka aty Cuba. Firy eo ho eo ny Vavolombelon'i Jehovah aty Cuba: 51 000, sa 91 000, sa 131 000?
- 5.** Aiza amin'ireo teboka ireo no mampiseho ny aty aminay? Ataovy anaty boribory izany. Asio teboka eo amin'izay misy anao, ary jereo ny elanelan'ny misy anao sy Cuba.

Ho An'ny Ankizy

Tadiavo ato amin'ity gazety ity ireo sary ireo. Lazao amin'ny fomba fiteninanao izay mitranga eo amin'ny sary tsirairay.

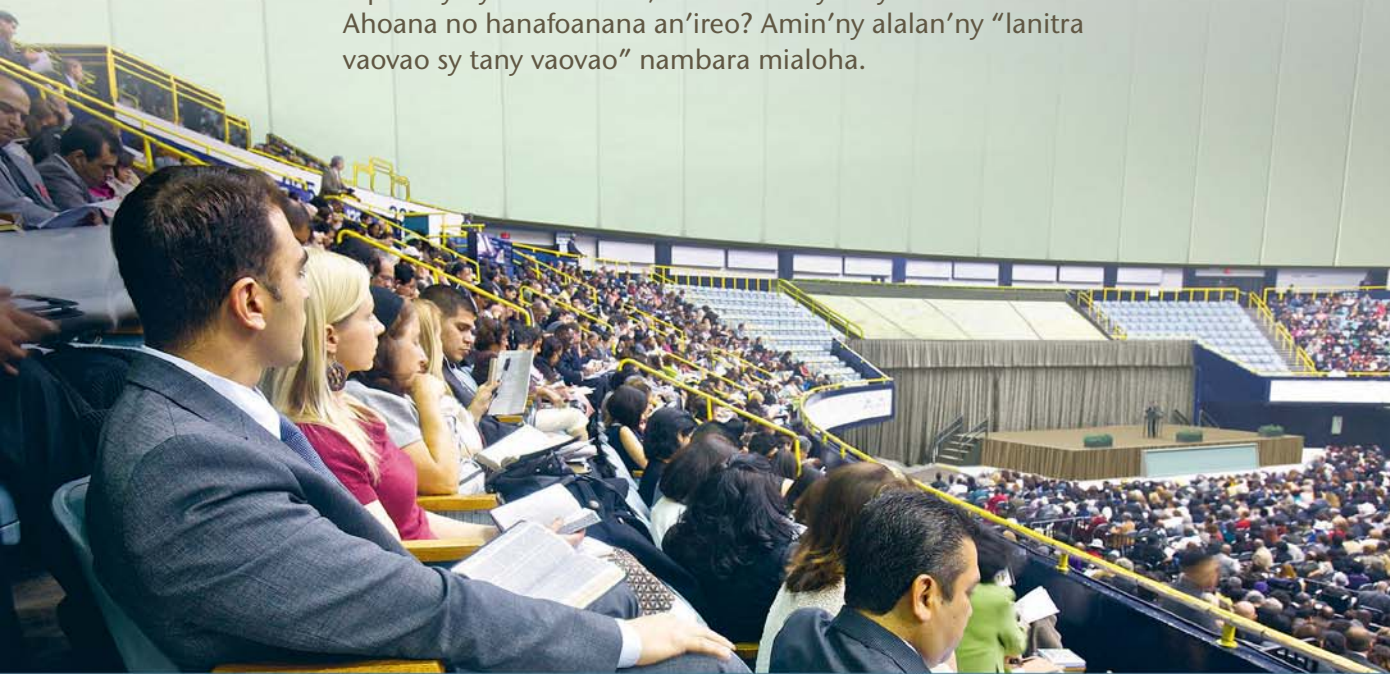

'Tsy hitamberina ao am-po intsony ny zavatra taloha'

Nolazain'ny Mpamorona ny zavatra hataony tsy ho ela. Hoy izy:

“Hamorona lanitra vaovao sy tany vaovao aho. Dia tsy hotsarovana intsony, na hitamberina ao am-po, ny zavatra taloha.”—ISAIA 65:17.

Inona ireo “zavatra taloha” izay ‘tsy hitamberina ao am-po intsony’? Ny tsy rariny, aretina, fijaliana ary ny loza hafa mampahory ny olombelona, raha araka ny teny manodidina. Ahoana no hanafoanana an’ireo? Amin’ny alalan’ny “lanitra vaovao sy tany vaovao” nambara mialoha.

Hanazava ny hevitr’ireo teny ireo ilay lahateny ho an’ny besinimaro hoe ‘Tsy Hitamberina ao Am-po Intsony ny Zavatra Taloha.’ Handre izany ianao any amin’ny Fivoriamben’ny Vondrom-paritry ny Vavolombelon’i Jehovah hoe “Arovy ny Fonaol!” Hatao manerantany izy io, ary amin’ny Jolay no hanomboka ny eto Madagasikara.

Faly izahay manasa anao hanatrika ny fivoriambe akaiky anao. Anontanio amin’ny Vavolombelon’i Jehovah eny akaikinareo ny mombamomba an’izany, na manorata amin’ny mpampanonta an’ity gazety ity. Hita ao amin’ny **www.jw.org** ny lisitry ny toerana hanaovana an’ily fivoriambe.